

Handelshøyskolen BI

MAN 50211 Ledelse; makt og mening

Term paper 60% - W

Predefinert informasjon

Startdato:	17-10-2022 09:00 CEST	Termin:	202310
Sluttdato:	22-05-2023 12:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	P		
Flowkode:	202310 10063 IN09 W P		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Navn:

Jo Cranner, Linda Merete Aasen, Hilde Øiom

Informasjon fra deltaker

Tittel *:	Florence Nightingale og kongstanken		
Navn på veileder *:	Maria Isaksson		
Inneholder besvarelsen konfidensielt materiale?:	Nei	Kan besvarelsen offentliggjøres?:	Ja

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	26
Andre medlemmer i gruppen:	

Florence Nightingale –
«... every human being will have
the best chance at health...»

Florence Nightingale og kongstanken

Ledelse, makt og mening.

BI 2023

Kandidat: 26 (gruppe)

Innhold

Innhold.....	I
Sammendrag	III
1.0 Innledning	1
2.0 Problemstilling.....	2
3.0 Florence Nightingales biografi	2
3.1 Tidlige år – omsorg og kunnskapstørst, kall og kamp.....	2
3.2 Den lange veien mot sykepleien	3
3.3 Krim-krigen 1854-1856: Florence blir nasjonalhelt	5
3.4 Etter Krim-krigen: Florence bygger sin arv.....	6
4.0 Metode	8
4.1 Naturvitenskap, åndsvitenskap og positivisme debatten	8
4.2 Hermeneutikk	10
4.3 Kilder og kildekritikk	11
4.4 Vår forforståelse av Florence Nightingale.....	13
5.0 Er Florence Nightingale motivert av plikt?	13
5.1 Teori: Plikt og moralsk høyverdighet	13
5.2 Drøfting: Florence Nightingale og plikten	16
5.3 Delkonklusjon og ny forståelse: Er Florence Nightingale motivert av plikt?	20
6.0 Drives Florence Nightingale av vilje til makt?.....	21
6.1 Teori: Vilje til makt, overmennesket og selvovervinnelse	21
6.2 Drøfting: Florence Nightingale og vilje til makt	24
6.3 Delkonklusjon og ny forståelse: Drives Florence Nightingale av vilje til makt?	29
7.0 Har Florence Nightingale en kongstanke?.....	31
7.1 Teori: Kongstanken	31

7.2 Drøfting: Florence Nightingale og kongstanke	33
7.3 Delkonklusjon og ny forståelse: Har Florence Nightingale en kongstanke?	39
8.0 Oppsummering og konklusjoner.....	40
8.1 Oppsummerende konklusjoner på underproblemstillingene	40
8.2 Forfølger Florence Nightingale en kongstanke? Avsluttende konklusjoner	41
Referanseliste.....	44

Sammendrag

Vi spør i denne oppgaven om Florence Nightingale forfølger en kongstanke i sitt virke. For å besvare dette har vi sett på tre underproblemstillinger. For det første, om hun er motivert av plikt. Vi har drøftet hvorvidt hun drives av *autonom* (indre) eller *heteronom* (ytre) plikt. Vi har konkludert med at hun blir motivert av en indre plikt. Hennes indre følelse av verdi og hensikt var det som i stor grad drev henne til de kampene hun tok. Først var det selv å bli sykepleier, dernest å utvikle sykepleie som et fag som skulle være basert på gode kunnskaper, ferdigheter og riktige holdninger. Vi har videre konkludert med at de ytre normene tilknyttet hennes kamper snarere var hindringer som skulle overkommes, enn rettesnorer for hennes valg.

For det andre har vi spurt om hun drives av vilje til makt slik Nietzsche har definert begrepet. Vi har konkludert med at hun har hatt vilje til makt, men at hun også har valgt sine kamper. Hun har fortrinnsvis valgt de kampene hun har hatt forutsetning for å vinne. Hun gikk ganske slavisk inn for å nå de målene hun hadde satt for seg. Hun utfordret de gitte rammene hun som sosietetskvinne var født inn i, men også de rammene som eksisterte for sosial velferd og folkehelse. Florence tok disse kampene, både for seg selv for alle andre.

For det tredje har vi spurt om hun faktisk *har* en kongstanke. Vi har konkludert med at hun har en kongstanke, ut fra de tre kriteriene for en kongstanke: Om den er personlig og eksistensielt knyttet, om den er handlingsorientert, og om den var større enn henne selv og kom felleskapet til gode.

For å svare på hvorvidt hun forfølger en kongstanke, har vi også sett på forklaringskraften i hver av disse tre underproblemstillingene. Kongstanken er primært drevet av vilje til makt.

Vi har konkludert med at hun faktisk forfølger en kongstanke. Hun ble drevet av vilje til makt, en indre pliktfølelse og ønsket forandring. Handlekraften og kongstanken drev henne til å få til en forbedring for engelsk folkehelse og et løft for sykepleiefaget som utdanning og profesjon.

Florence utviklet en profesjon der det tidligere ikke hadde vært noen. Hennes handlinger førte til sosiale reformer, forbedring av folkehelsen og utdanning for sykepleiere.

1.0 Innledning

Vi har i denne prosjektoppgaven valgt å skrive om Florence Nightingale. Det er svært få kvinner i verdenshistorien som har hatt like stor og langvarig innflytelse som henne.

Hun har blitt tilkjent hovedæren for at sykepleiere i dag er den største fagprofesjonen innenfor helse- og omsorgstjenesten. I dag utgjør sykepleierne nesten 50 prosent av alle ansatte i helsetjenestene i verden. Gjennom hennes arbeid har sykepleie gått fra å være et lavstatusyrke med liten tillit i befolkningen, til den yrkesgruppa med høyest tillit av alle. Sykepleie har blitt et profesjonsfag, med klare krav til kunnskaper, ferdigheter og holdninger, og med tydelige rettigheter og plikter.

Vi som skriver denne oppgaven er hver på vår måte involvert i sykepleien, som klinikere, som ledere og som formidlere av viktigheten av sykepleie som fag. Vi har, både gjennom utdanning og de jobbene vi har, fått erkjennelse for hvor stor betydning Florence har hatt for oss, og for de sykepleierne vi jobber med og representerer.

Det er stor enighet om at Florence Nightingale har vært helt sentral i utviklingen av sykepleie som fag. Og Verdens helseorganisasjon (WHO) har erklært 12. mai, Florence Nightingales fødselsdag, som den internasjonale dagen for sykepleiere.

Nybrottsarbeidet Florence representerte, som sykepleier, som leder, som statistiker, som politisk lobbyist, som utdanner, og som kvinne, må ha krevd en enorm innsats. Det vi er nysgjerrige på, er hva som drev og motiverte henne. Hva var det ved henne som gjorde at hun tok de kampene hun tok?

Vi har valgt å disponere gjennomgangen av våre spørsmål i en hovedproblemstilling, med tre tilhørende underproblemstillinger. Vi har strukturert diskusjonen rundt hver underproblemstilling i hovedkapitler, der vi først redegjør for det teoretiske grunnlaget, og dernest drøfter teorien opp mot våre empiriske observasjoner omkring Florence Nightingale.

2.0 Problemstilling

Det er mange interessante elementer i Florence Nightingales lederskap. Vi velger å avgrense oss til følgende spørsmål: *Forfølger Florence en kongstanke?*

For å svare på dette spørsmålet, velger vi å drøfte de følgende tre underproblemstillingene:

- Er Florence Nightingale motivert av plikt?
- Drives Florence Nightingale av vilje til makt?
- Har Florence Nightingale en kongstanke?

3.0 Florence Nightingales biografi

Florence Nightingale ble født i 1820 og døde i 1910. Vi har delt hennes liv og historie inn i følgende faser; hennes barndom, veien mot sykepleien, Krimkrigen og hvordan hun bygde sin arv etter krigen.

3.1 Tidlige år – omsorg og kunnskapstørst, kall og kamp

Florence Nightingale var andre datter av William og Frances «Fanny» Nightingale. Sitt fornavn fikk hun fra sitt fødested Firenze. Familien Nightingale var en overklassefamilie. Deres hovedhjem, Embley Park, lå i Hampshire i Sør-England, men de hadde også residenser i Derbyshire og i London.

Florence var allerede tidlig opptatt av matematikk og naturfag. Faren viste stort engasjement for Florences interesser og egenskaper (Bostridge, 2008, s.40), og hans støtte til hennes intellektuelle behov var en avgjørende faktor i Florences tidlige år. Hun var svært kunnskapstørst, og spurte hele tiden om hvordan ting hang sammen. Hun lærte seg tidlig både italiensk og fransk flytende. Hun viste også stor interesse for latin, gresk og egyptiske hieroglyfer, og folk rundt henne var imponert over hennes breddekunnskaper. Hun likte også dele sine kunnskaper og refleksjoner med andre. Det eldste bevarte brevet hennes var til hennes bestemor i 1827, da hun var sju år gammel. Mellom dette, og det siste brevet fra 1907, er det bevart over 14.000 brev fra hennes hånd, i tillegg til lærebøker, essays og andre skrifter, om svært ulike temaer.

En viktig del av hennes barndom var knyttet til gudstro. Kombinasjonen av en empiristisk orientert livsanskuelse og troen på Gud ga seg tidlig utslag, som da

hun i en alder av seks år gjennomførte et eksperiment. Hun ville teste hvorvidt Gud hørte bønnene hennes, så hun noterte dem ned, for senere å måle i hvilken grad de var blitt hørt (Bostridge, 2008, s.51).

Like fremtredende i hennes tidlige år som kunnskapstørsten og troen, var hennes omsorg for syke og fattige. Mange var anekdotene omkring hennes praktisering av sykepleie allerede som barn. Det var historier om at hun lekte sykepleier med dukkene sine, at hun tok seg av sine øvrige familiemedlemmer når de var syke.

Florence begynte allerede tidlig å involvere sine nærmeste i sine aktiviteter. Bostridge beskriver hvordan hun ville være tyrkisk dronning, og hvordan hennes storesøster og deres fetter ble kommandert til å være hennes hoffdamer. Eller da hun og hennes søster skulle hente ved for en nabo, og denne naboen observerte at «... Miss Floey used to sit on the stairs and tell the other Miss how it should be set by» (Bostridge, 2008, s.34).

Slike karaktertrekk skulle bane vei for den rollen hun etter hvert skulle få, både i Krim-krigen, i den engelske helsetjenesten og som en tydelig samfunnsaktør. En influensaepidemi da Florence var 16 år fikk stor betydning for hennes beslutning om å bli sykepleier. Etter en måned der hun hadde «acted as ‘nurse, governess, assistant curate and doctor» (Bostridge, 2008, s.51), mottok hun den 7. februar 1837 det hun selv betegnet som et kall fra Gud til om å bli sykepleier.

3.2 Den lange veien mot sykepleien

Historien levner liten tvil om at Florences vilje til å bli sykepleier falt hennes foreldre svært tungt for brystet. Sykepleieres manglende status, og det at sykepleie stort sett var et yrke for arbeiderklassens kvinner, gjorde at hennes foreldre mente et slikt yrke var upassende for henne. Det var også generelt lite akseptabelt at unge kvinner fra rike hjem skulle flytte hjemmefra og ta seg inntektsgivende arbeid. I følge Bostridge ble dette regnet som å undergrave det rådende idealet om lojalitet til familien (Bostridge, 2008, s.99).

Gjennom stort sett hele 1840-tallet var Florence i mer eller mindre åpenlys konflikt med resten av sin familie om sine planer om å bli sykepleier. Hun ga etter hvert opp håpet om å få anerkjennelse for sitt livsvalg, men hun uttrykte likevel fasthet omkring dette valget: «I must expect no sympathy, nor help

from them (...). Struggle must make a noise – and everything I have to do that concerns my real being must be done with struggle» (Bostridge, 2008, s.154).

Florence brukte mye av denne tiden på å reise rundt på ulike sykehus i England og i utlandet for å studere hvordan sykepleie var organisert og utført. Samtidig observerte hun store sosiale forskjeller, og hennes reiser ga henne også motivasjon til å engasjere seg i sosialt arbeid og i sosialpolitikk. Dette ga henne mer inspirasjon og ønske om å utvikle og reformere sykepleietjenesten. Mye av denne reisingen holdt Florence skjult for sine foreldre, mens hun tenkte på hvordan hun kunne skape et bedre klima mellom seg og dem. I 1850 toppet likevel konflikten seg. Kjernen i dette var at sykepleierutdanningen i Kaiserwerth i Tyskland krevde hennes foreldres godkjenning, selv om Florence da var 30 år. William og Fanny nektet denne lenge å gi denne godkjenningen. Konflikten gikk utover den mentale helsen til Florence, og foreldrene ga derfor til slutt sin godkjenning. Florence fikk lov til å begynne på en fire måneders utdanning ved Kaiserwerth, som hun gjennomførte i 1851.

I april 1853 fikk hun sin første stilling som oversykepleier på The Establishment for Gentlewomen during Temporary Illness. Nok en gang ble hun avkrevd godkjenning fra sine foreldre, men denne gangen fikk hun den uten dveling fra foreldrene. Hennes viktigste rolle på denne institusjonen var å få kontroll på en skakkjørt økonomi, og å sikre en forsvarlig drift. Hun satte seg likevel fore både å forbedre kvaliteten og utvide institusjonen. Hun fikk etter hvert også gode personlige relasjoner til mange av pasientene. Hun ønsket også å etablere en sykepleierutdanning ved institusjonen, noe som imidlertid viste seg vanskelig på grunn av manglende ressurser. Florence finansierte selv utdanning for enkelte passende kandidater andre steder (Bostridge, 2008, s.197).

Krigsminister Sidney Herbert og hans kone Elizabeth (Liz) var et vennepar av William og Fanny. Særlig Liz var svært interessert i Florence sitt arbeid med å rekruttere og utdanne sykepleiere, og de hadde en god dialog om sykepleierens situasjon. I oktober 1854, etter at Krim-krigen hadde begynt å vise seg i engelske aviser, hadde Liz og Florence en dialog om mulighetene for sykepleierinnsats i krigen. Resultatet var at Florence ble bedt av krigsministeren om å lede en gruppe sykepleiere til innsats i krigen.

3.3 Krim-krigen 1854-1856: Florence blir nasjonalhelt

Krim-krigen sto mellom Storbritannia, Frankrike og Tyrkia på den ene siden, og Russland på den andre. Russland ønsket tilgang til Middelhavet og hadde erobret Krim-halvøya. Ikke minst på grunn av avisenes tilstedeværelse i krigen, ble de engelske soldatenes lidelser, og militærpsykehusenes manglende evne til å håndtere dem, tydelig for hele det engelske folk (Markowits, 2008). For Sidney Herbert ble det viktig både å forbedre soldatenes lidelser og dempe den hjemlige misnøyen med krigens gang. 21. oktober 1854 sendte han derfor Florence i spissen for 38 håndplukkede sykepleiere til i militærpsykehuset i Scutari i Tyrkia.

Organiseringen av sykehuset var ad-hoc-preget, og leveranser av mat, medisiner og utstyr var gjenstand for et enormt byråkrati. Bostridge refererer til «...a bewildering system of requisitions that had to travel through *eight* Government departments in London before they could be dealt with» (Bostridge, 2008, s.220).

Selve sykehuset var i dårlig forfatning og vannet på sykehuset var skittent. Og organiseringen av sykehuset gjorde at en journalist refererte sågar til det som «more like a fair than a hospital». Generalinspektøren for militærpsykehusene, John Hall, ga i sine rapporter inntrykk av å ha større behov for å beskytte sin stilling enn å beskytte de sårede soldatene, og nøyde seg med å uttrykke at soldatene «are doing better than I would have expected» (Bostridge, 2008, s.222).

Florence ble rørt over hvordan de sårede soldatene tok sine lidelser «with unshrinking heroism» (Bostridge, 2008, s.227). Vasking av rom og klær, og generelt fokus på hygiene, var vesentlig for Florence å få introdusert tidlig. Hun fikk etablert et vaskeri, og hun fikk etablert 800 nye sengeplasser. Hun opplevde likevel raskt motvilje fra sykehusets ledelse mot reformforslagene sine. Ifølge Small (2001, 22:01) kjempet hun mot byråkratiet, hun jukset, løy og gjorde innbrudd for å få mat og utstyr til de sårede soldatene. Og hun oppmuntret sine medsykepleiere til å undergrave de strenge restriksjonene på fordeling av mat til soldatene.

Hun benyttet seg også av sin kontakt med krigsministeren for å fortelle om forholdene ved sykehuset, og ikke minst navngitte lederes inkompetanse. Hun

inviterte også parlamentsmedlemmer for å se forholdene ved selvsyn, noe som representerte nok en forbigåelse av hennes overordnede. Og hun brukte selv avisene flittig til å be om direkte donasjoner til sykehuset.

Selv om «The Lady with the Lamp» var det stående bildet av Florence i mediene, besto hennes arbeid i Scutari av langt mer enn dette. Jobben som administrator var en svært omfattende jobb, og tok mye tid fra hennes handling som sykepleier. Hun måtte administrere misnøye og manglende skikkethet blant sine medsykepleiere, og også si opp enkelte av dem.

En viktig del av arven hennes fra Scutari var knyttet til statistikk og dokumentasjon av effekten av jobben sykepleierne gjorde der. Statistisk analyse og fremstilling var en relativt ny vitenskap, og Florence var en av pionerene på området. Hennes berømte rosedigram, om effekten av sykepleien på frekvensen av dødsfall blant sårede soldater, var ifølge Røislien (2012, 12:29) begynnelsen på en ny måte å tenke omkring betydningen av statistisk analyse som grunnlag for politisk handling.

Det er likevel viktig å understreke at Florence også hadde andre kvinner å stå på skuldrene til innenfor matematikk og vitenskap. Mary Somerville (1780-1872) var blant annet matematiker, fysiker og astronom. Hun var en anerkjent vitenskapskvinne, og har blant annet blitt tilkjent æren for oppdagelsen av planeten Neptun. Bostridge (2020, s.71-73) mener hun var en stor inspirasjonskilde for Florence og hennes interesse for naturfag.

3.4 Etter Krim-krigen: Florence bygger sin arv

Da Florence vendte hjem fra Krim-krigen i 1856, var hun en velkjent person i Storbritannia. Avisene refererte flittig til henne og hennes bedrifter i krigen, og befolkningen lærte navnet hennes å kjenne. Dronning Victoria uttrykte gjentatte ganger beundring for arbeidet hennes, og inviterte henne til Balmoral Castle for å takke henne personlig for jobben hun hadde gjort som sykepleier i Krim-krigen.

Dette la grunnlaget for hennes fremtidige rolle i å definere sykepleie som fag, og makt til å bidra i reformeringen av helse- og omsorgstjenesten i England, og i resten av verden.

Sentralt i etterkant av Krim-krigen var hennes ønske om å spre kunnskapen om god sykepleie. I 1859, etter at hun selv hadde vært mye syk, publiserte hun *Notes on Hospitals* og den langt mer kjente *Notes on Nursing: What it is, and what it is not*. Sistnevnte var ikke en "...manual to teach nurses how to nurse, but offered instead hints for thought to women who have personal charge of the health of others" (Bostridge, 2008, s.357). Hun introduserte her sine teorier om en persons omgivelser som utslagsgivende for personens helse eller uhelse. Det var noen sentrale elementer hun trakk fram som viktig for god helse; ren luft, rent vann, utlufting og drenering, rene rom og lys. For sykehus var også tilstrekkelig med plass for pasienten avgjørende. Hun etablerte The Nightingale Home and Nursing School på St Thomas Hospital i 1860, med en ny og mer moderne utdanning av sykepleiere.

Selv om mye av Florences arv kom i etterkant av Krim-krigen, hadde krigen samtidig gjort henne fysisk skadet for resten av hennes liv. Hun hadde blitt febersyk under krigen, og etterdønningene etter denne feberen ble hun aldri helt kvitt. Fra slutten av 1850-tallet utviklet hun en rekke ulike lidelser. Hun slet med fordøyelsesproblemer, insomnia, symptomer på anoreksi, ryggmerter og depresjon. Sykdomsanfallene ble så store og hyppige at hun var sikker på at hun hadde et kort liv foran seg. I 1858 skrev hun at hun hadde «...no future and must do what I can without delay» (Bostridge 2008, s.326). Paradokset ble derfor at sykdommen bidro til en enorm produksjon av skrifter fra 1859 og det neste tiåret.

Samtidig ga hun tydelig beskjed om behov for å være alene. Hun ga beskjed om at hun bare ønsket en besøkende av gangen, og hun ble generelt stresset av besøk som hun ikke så noen mening i.

Diskusjonen omkring årsaken til Florences lidelser kom til å vare de neste 150 årene, om det har vært psykosomatisk, om det var rett og slett påskudd for å få være alene, eller for oppmerksomhet. I 1995 foreslo David Young (Young, 1995) at hun under utviklet kronisk brucellose etter å ha blitt smittet under krigen.

Florence jobbet likevel utrettelig videre med sine prosjekter, og med store forventninger til sine omgivelser. Og disse omgivelsene hadde også problemer med å håndtere forventningene hennes. Bostridge (2001, 42:58) mener hennes høye krav drev Sidney Herberts til døde. Etter et annet dødsfall av en av

hennes nærmeste, beskrev hennes tidligere så kjære tante Mary «Aunt Mai» Nightingale relasjonen dem imellom sorgfullt: «I believe her not capable of human tenderness or gratitude ...» (Bostridge, 2008, s.385).

Florence Nightingale døde 13. august 1910. Familien ble tilbudt å begrave henne i Westminster Abbey, noe de avsto. Florence ønsket ikke noe oppstyr rundt sitt liv, og ville ikke ønsket det rundt sin død. Hun ble gravlagt i nærheten av Embley Park, med initialer, fødsels- og dødsdato som eneste inskripsjon på gravsteinen.

4.0 Metode

Historisk-filosofisk metode er satt som ramme for prosjektoppgaven. Krogh (2005) tar for seg hvordan historien har påvirket menneskenes systemer for å *fortolke*. Han beskriver utviklingen helt fra antikkens tid (700 f.kr - 500 e.kr) med Aristoteles og Platon frem til nåtidens fremste filolog Hans-Georg Gadamer (1900-2002).

Fortolkninger vil alltid finne sted blant mennesker. Derfor kan man kan aldri bevise at en fortolkning er sann (Krogh, 2005, s.216). Vi vil ved hjelp av *hermeneutikken* fortolke Florences liv og virke opp mot vår problemstilling.

4.1 Naturvitenskap, åndsvitenskap og positivisme debatten

Vi skiller gjerne mellom to typer vitenskaper: Naturvitenskapen og åndsvitenskapen. Fra 1800-tallet har det eksistert uenigheter om hva som kan kalles vitenskap. I nyere tid dreide debatten seg om åndsvitenskapens rett til å kalle seg en vitenskap med en egen metode.

«Naturvitenskap er en fellesbetegnelse for empiriske vitenskaper hvor man søker og forvalter kunnskap om naturen og både levende og ikke-levende naturlige fenomener» (Slettnes, 2019).

Humanisme er en tankeretning som oppstod i Italia i renessansen. Retningen setter mennesket i fokus som en selvstendig aktør. Mennesket er selv ansvarlig for å skaffe seg kunnskap ved hjelp av kritisk fornuft og praksis. Retningen tilskriver mennesket en økt egenverdi og verdighet (Bøhn 2022).

Humanistiske studier, også kalt *humaniora eller åndsvitenskaper*, er fagene som beskjeftiger seg med samfunnsvitenskap, historie, kunst og språk. Det dreier seg i hovedsak om å forstå og fortolke menneskers handlinger eller

fenomener. I debatten om vitenskapelige metoder og innen vitenskapshistorien er humaniora ifølge Krogh et forsømt område. Hovedgrunnen er at metoder i all hovedsak ble utviklet i den hensikt å tolke naturvitenskapen (Krogh, 2005, s.5). Historien har stor betydning for hvordan blant annet tekster blir forstått og tolket (Krogh, 2005, s.10). Flere filosofer kom til å påvirke åndsvitenskapens og humanismens løsrivelse fra naturvitenskapen.

Den italienske filosofen Giambattista Vico (1668-1744) betegnes en av grunnleggerne til moderne åndsvitenskap. Vico trakk et klart skille mellom den del av virkeligheten som er skapt av oss (historien) og den som ikke er det (naturen). I sitt verk *Den nye vitenskap* viser han hvordan denne delingen skjer og hvordan historien kan forstås som et uttrykk for grunntrekkene i menneskets natur. (Krogh, 2005, s.80-81).

Johann Gustav Droysen (1808-1889) fokuserte på det å forklare som en motsetning til det å forstå. Han mente at man kunne forstå gjennom forskning. Naturvitenskapen forklarer, mens åndsvitenskapen først og fremst søker å forstå. Droysen ønsket å legitimere åndsvitenskapen som en egen vitenskap, med egen metodeskilt fra naturvitenskapelig metode. Droysen utviklet også den *hermeneutiske sirkel*. (Krogh, 2005, s.104-110).

Positivismen oppsto som filosofisk retning midt på 1800-tallet med opphav i Frankrike. Retningen var sterkt påvirket av naturvitenskapelig tenkning. Positivismen vil si at en støtter seg til fakta og det man kan observere. Filosofene som tilhørte retningen, mente at all sann kunnskap viste seg i naturlovene. Positivistene hevdet ofte at det kun fantes en metode og at den var den samme for alle vitenskaper. Kunnskap som gjentok seg måtte oppfattes som sikker og forutsigbar (Krogh, 2005, s.112-113).

Positivismedebatten oppstod på 1960-tallet. I hovedsak dreide den seg om forholdet mellom naturvitenskapelig og åndsvitenskapelig *metode*. Det sentrale i uenigheten bestod i forståelsen av samfunnet. I Norge gikk debatten i hovedsak mellom filosofene Arne Næss (1912-2009) og Hans Skjervheim (1923-1999) (Krogh, 2005, s.113). Næss hadde et positivistisk utgangspunkt, selv om han også modererte sin positivistiske tilnærming senere i livet (Morgenbladet, 2009). Skjervheim var i opposisjon til denne positivismen, og til at den naturvitenskapelige metoden var anvendelig i åndsvitenskapen. Striden mellom

dem sprang ut fra en grunnleggende bekymring rundt den rollen vitenskap og teknikk hadde fått i samfunnet, og hvordan den påvirket våre liv på alle nivåer (Krogh, 2005, s.118). Skjervheim (1996) mener at man kan ikke objektivere sine egne fortolkninger av andre personers utsagn eller handlinger, ens egen fortolkningsramme vil alltid være subjektiv: «vi kan ikke stilla oss utenfor som om vi var tidlause, spesielt kan vi ikke stilla oss utanfor oss sjølv» (Skjervheim, 1996, s.86).

4.2 Hermeneutikk

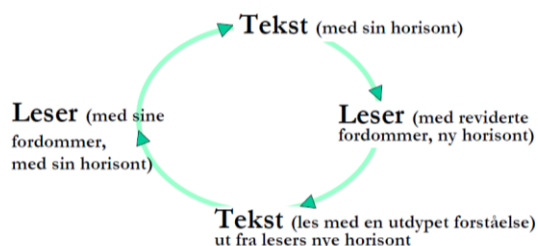
Et sentralt begrep når en skal forske på mennesker, samfunn og historie er *hermeneutikk*. Hermeneutikk betyr fortolkningslære eller forståelselære. Det greske verbet *hermeneuein* har tre betydninger: å uttrykke, å utlegge, og å oversette. En hermeneueus er en som fortolker. Forenklet kan en si at hermeneutikk og hermeneutisk tradisjon handler om å forstå og fortolke menneskelige aktiviteter.

Hermeneutikk har vært en sentral aktivitet helt siden antikken, og har utviklet seg kontinuerlig gjennom århundrene. I antikken konsentrerte tolkningen seg i hovedsak om to felter: Den retoriske tradisjonen med innslag av antikk kultur (oppstod rundt Athen i forbindelse med rettsaker) og bibelfortolkning (Krogh, 2005, s.214-217).

Hans-Georg Gadamer (1900-2002) videreutviklet den hermeneutiske sirkel. Sirkelen viser at det er et forhold mellom tekst og leser. Leserens forståelse er påvirket av de historiske forhold han eller hun lever under. Det vesentlige er å erkjenne at prosessen og resultatene påvirkes av *forforståelsen* til leseren. Forutsetningen for å kunne fortolke er at man innehar fordommer eller forforståelse. Uten fordommer kommer vi aldri inn i sirkelen, sier Gadamer (Krogh, 2005, s.242). Gadamer mente at åndsvitenskap og hermeneutikk ikke hørte sammen. Hermeneutikken er en forståelse av noe som ligger dypere og kommer før alle metoder i alle vitenskaper (Krogh, 2005, s.241).

Et viktig element i Gadamers teori er betydningen av *fordommer og forforståelser*. De utgjør en helhet som det er vanskelig å få fullstendig oversikt over for leseren. Summen av et menneskes fordommer og forforståelse kalles *horisont*. Horisonter er ikke nødvendigvis individuelle. De kan også være delte i en felles kultur, i en tid eller i en vitenskapelig skole. Den hermeneutiske

sirkelen blir på denne måten et forhold mellom to horisonter, leserens og verkets. (Krogh, 2005, s 247-248). Gjennom kritisk sans og stadig korrigeringer skaffer man seg en dypere forståelse av egne fordommer og horisonter. Man graver seg dypere ned i det man ønsker å fortolke og tilegner seg ny informasjon og innsikt i det man sirkulerer i sirkelen. Forståelsen endrer seg over tid og gradvis vil de to horisontene nærme seg hverandre med det resultat at vi oppnår økt forståelse og innsikt. Dette kalles *horisontsammensmelting*, og er en forutsetning for å kunne utvikle forståelsen (Krogh, 2005, s.249-252).

Tradisjon ses som forholdet der tidligere tiders forståelseshorisonter virker inn på oss. Via tradisjonen, den kulturelle overleveringen, vil verkets horisont forplante seg helt frem til vår tid. Å forstå et verk fra en tidligere periode forutsetter ifølge Gadamer at vi beholder en viss avstand til det. Med det mener han at det ikke er mulig for to horisonter å forenes helt. Men all forståelse forutsetter at vi har fortidens horisont med oss. Gadamer sier: «I virkeligheten kan man bare forstå en tekst hvis man forstår det spørsmålet som den er et svar på» (Krogh, 2005, s.258).

4.3 Kilder og kildekritikk

Hovedproblemstillingen for denne oppgaven er hvorvidt Florence Nightingale forfulgte en kongstanke. Det er svært mange ulike kilder som omhandler Florence og hennes tanker og handlinger. I løpet av sitt 90-årige liv skrev Florence Nightingale mer enn 14.000 brev. Hun publiserte også bøker og en rekke essays i sykepleie, spesielt *Notes on hospitals* (1859) og *Notes on Nursing*, som (kom i tre utgaver mellom 1859 og 1861).

I tillegg til hennes egne skrifter, har Florence inspirert en rekke forfattere, biografer og film- og TV-skapere. Disse har, på hver sine vis, også bidratt til å tegne et bilde av hvem Florence var, hva som drev henne, og hva hun utrettet.

Så det er et hav av kilder å ta av.

Utfordringen for oss har vært å velge de kildene som best beskriver Florence i relasjon til spørsmålene vi har stilt. Et vesentlig element ved hermeneutikken og dens rolle i historieforskningen, er kildenes subjektivitet. Enten det var Florences egne brev, notater og bøker, eller det var senere intervjuobjekter og filmskapere, så kan vi ikke se på disse kildene som objektive størrelser. Og biografene har vist seg svært lite enige i tolkningen av historien til Florence. Det er strid både om hennes motiver og resultatene av hennes handlinger, og også om hennes faktiske handlinger. En vesentlig del av arbeidet vårt har derfor bestått i å forsøke å rydde opp i dette mylderet av meninger og oppfatninger omkring Florence og hennes bidrag.

Fram til omkring år 2000 var beskrivelsene av Florences liv stort sett positivt vinklet. De siste 20-25 årene har vi likevel sett og hørt tydelige kritiske stemmer, ikke minst fremstilt av BBC. I 2001 publiserte BBC dokumentaren *Florence Nightingale – Iron Maiden*, der mye av det tidligere bildet av Florence rives ned, spesielt tilknyttet hennes innsats i Krim-krigen. Spillefilmen *Florence Nightingale* (2008) har også en ganske revisjonistisk tilnærming. Denne blir trukket tilbake i 2014, etter at dens fremstilling av Florence viser seg å ikke kunne dokumenteres.

Trueland (2011) beskriver en usikkerhet omkring hvorvidt hun skal tro på fortellingen om den ikonisk selvoppofrende «Lady with the lamp» som reddet mange liv, eller om den seksuelt undertrykte, nevrotiske og autoritære hekse som snarere tok mange liv.

Bruk av andrehåndskilder representerer således en potensiell kilde til feiltolkning. Vi har i denne oppgaven hovedsakelig benyttet oss av biografenes beskrivelser og fortolkninger av Florence Nightingale og hennes handlinger og skrifter, som grunnlag for våre analyser. For å redusere risikoen for feiltolkninger har vi drøftet flere alternative kilder og referanser.

Vi har også, til en viss grad, blitt inspirert av dramatiseringer av Florences liv. Dette representerer selvfølgelig en ytterligere feilkilde. Chaudaha (2011) skriver blant annet, med referanse blant annet til Shakespeares *Julius Caesar*, at dramatikere blir kritisert for å «...trespass the limits set by historical records and thus confuse facts with fiction». For å redusere denne kilden til

feiltolkning, har vi vært svært varsomme med å gjøre bruk av slike kilder, uten å få dem bekreftet av andre.

4.4 Vår forforståelse av Florence Nightingale

Vår bakgrunn fra sykepleien som fag gjør at vi har kjennskap til Florence Nightingale fra tidligere. Vår forforståelse omkring Florences sykepleierrolle kan deles i tre elementer: For det første, at hun fikk et ytre påbud fra Gud i ung alder som bidro sterkt til hennes livsvei. For det andre, at hun gjennom sin rolle som kunnskapsrik omsorgsutøver i Krim-krigen bidro til å redde livet til svært mange sårede engelske soldater; og for det tredje, at hun gjennom sine bøker, brev og handlinger bidro til å bygge en identitet og etablere et fag som etter hvert ble en egen profesjon.

Samtidig er vi som forfattere av denne teksten også preget av vår egen bakgrunn. Vi har vokst opp i en tid og i et land der kvinnelig yrkesdeltakelse ikke bare er tillatt, men i praksis sterkt forventet. Vi er godt bekjent med kvinnelige ledere, både personlig og generelt. Vi er også preget av en offentlig finansiert helse- og omsorgstjeneste som i all hovedsak gir oss den hjelpen vi trenger, uavhengig av vår sosio-økonomiske bakgrunn. Vi har også vokst opp i et sekulært samfunn, der individuell frihet til å velge vår egen livsvei og våre egne overbevisninger, religiøse eller politiske, er stor. Alle disse faktorene er relevante for vår forforståelse av Florence Nightingale.

5.0 Er Florence Nightingale motivert av plikt?

Vi vil her redegjøre for to underliggende diskusjoner. For det første diskusjonen omkring definisjonen av hva som er moralske handlinger. Vi vil ta utgangspunkt i Aristoteles lykkebegrep (eudaimonia) og kort se dette opp mot Immanuel Kants kategoriske imperativ og den konsekvensorienterte tilnærmingen til moral. For det andre vil vi se på pliktbegrepets møte med etiske dilemmaer, der ethvert valg en handlende foretar vil bryte med noen normer eller etiske prinsipper.

5.1 Teori: Plikt og moralsk høyverdighet

Lykke, kategoriske imperativer og konsekvenstenking

I sitt verk *The Nicomachean ethics* (2009) trekker Aristoteles (384-322 f.kr) opp sine perspektiver om etikk. Etikk dreier seg om hva som er bra for

menneskene, både for menneskeheten og det enkelte menneske. Han introduserer begrepet «lykke» som det høyeste godet mennesket kan oppnå. Han understreker at det er en diskusjon om hvilke faktorer som konstituerer lykke, faktorer som sensuell nytelse, politiske ambisjoner og intellektuell kontemplasjon. Aristoteles understreker at lykken ikke er en mental tilstand, og den defineres heller ikke av enkeltmennesker og deres preferanser. Lykke dreier seg om å velge å utføre fremragende handlinger (excellent activities) mot et mål, utfra å kunne bli det beste mennesket du kan bli.

Aristoteles mener at slike fremragende handlinger kommer ut fra to sett med *dyder* (Areté); moralske dyder/kardinaldyder og intellektuelle dyder. Kardinaldydene er mot, måtehold, rettferdighet og klokskap, mens de intellektuelle dydene er kunnskap, viten og praktisk visdom. Mens kardinaldydene er knyttet til personens karakter, er de intellektuelle dydene innlærte. Det å lære og å leve i henhold til dydene er menneskets nøkler til lykken, det vil si til oppnåelsen av det høyeste godet.

Det er viktig å understreke at Aristoteles dyder ikke er handlingene i seg selv, de er knyttet til personen som utfører handlingene. En person som utøver dydene ufrivillig, er ifølge Aristoteles ikke en moralsk person. Handlingene må være frivillige, basert på de valgene personen foretar.

Pliktbegrepet er ikke et begrep Aristoteles selv befatter seg med direkte. Likevel, i kravet til mennesket om å oppnå lykken, ligger det noen klare definisjoner av hva som er moralske handlinger. I forordet til *The Nicomachean Ethics* (Aristotle, 2009, s.xviii-xix) drøfter Brown forskjellen mellom Aristoteles, Immanuel Kant og sentrale konsekvensteoretikere, spesifikt John Stuart Mill og Jeremy Bentham, når det gjelder hva som er moralske handlinger.

For Kant er det handlingen i seg selv, ikke motivasjonen bak den, som bestemmer om den er moralsk høyverdig eller ikke. En moralsk handling er utført av plikt, ikke ut fra personens egne valg. Og en handling er enten alltid moralsk høyverdig, eller så er den aldri det. Kants universelle kategoriske imperativ hevder det alltid er moralsk riktig å snakke sant. Aristoteles derimot, mener det er situasjoner der det kan være moralsk riktig å ikke snakke sant.

Konsekvensteoretikerne tar, som det ligger i begrepet, utgangspunkt i at det er *konsekvensene* av dine handlinger som avgjør om de er moralsk riktige. Det er altså ikke handlingen, eller den handlende selv, som konstituerer moralen, men konsekvensene handlingen har. Og heller ikke er konsekvensene overfor den handlende av spesifikk interesse, det er handlingens betydning for samfunnet. Dydene er ikke her målet, men virkemidler den handlende tar i bruk for å bidra til større lykke i samfunnet. Mens Aristoteles sine dyder er sentrert rundt den handlende, og dennes motivasjon og utgangspunkt, mener konsekvensteoretikerne (og også Kant) at et slikt utgangspunkt ikke er relevant. Det er handlingen i seg selv som er viktig.

Plikten i møtet med virkeligheten

Aristoteles, Kant og konsekvensteoretikerne har på hver sine sider utarbeidet ulike sett med normer omkring hva som er etiske handlinger. Felles for dem er at de tar utgangspunkt i at det er enkelt for den handlende personen å skille mellom etiske og uetiske handlinger, eller i hvert fall om en handling er mer eller mindre etisk.

Badaracco (1997) drøfter i sin bok *Defining moments: When Managers Must Choose Between Right and Right* nettopp noen etiske dilemmaer, der det ikke finnes én riktig løsning, men der flere løsninger kan være like riktige, men utfra ulike etiske kriterier. Spørsmålet Badaracco (1997, s.7) stiller, er hvordan en handlende skal forholde seg til øyeblikkene der valgene må foretas. Hvordan foreta valg som vedkommende kan leve med? Badaracco drøfter den normative etikkens relevans og brukbarhet i en rekke konkrete eksempler. Hvordan står Aristoteles eller Kant seg i et landskap med mangslungne og svært komplekse etiske dilemmaer? Noen tilnærminger til etiske valg kan knyttes til ytre eller *heteronome* rettesnorer, enten det er et nasjonalt eller internasjonalt lovverk, en rådende ideologi eller religion, en arbeidsgivers visjoner og vedtekter, eller omgivelsenes oppfatninger omkring spørsmålet. En annen tilnærming kan være den enkelte handlendes interne eller *autonome* etiske rettesnorer, med opprinnelse i den enkelte handlendes eget etiske kompass («Pliktetikk», u.å).

Badaracco viser gjennom sine eksempler hvordan disse rettesnorene for handling kan være praktiske hjelpemidler, men ofte skaper flere problemer enn de løser. Han mener slike prinsipper og normer for handling svært ofte er for

generelle, og de motsier ofte hverandre i møtet med de konkrete spørsmålene de er ment å gi svar på.

Ifølge Badaracco vil dine valg ofte være preget av etiske dilemmaer. Det kan være naturlig å handle på bakgrunn av intuisjon, selv om den ikke nødvendigvis er koblet til enkle (men ofte vage) overordnede prinsipper. Han understreker også at ens egne følelser og relasjoner til sine nærmeste er et naturlig element i etiske beslutninger (Badaracco, 1997, s.48-49).

5.2 Drøfting: Florence Nightingale og plikten

Det var svært mange beslutninger, etiske og praktiske, som Florence Nightingale måtte fatte i løpet av sitt 90 år lange liv, og som både i hennes samtid og senere har fått stor betydning for svært mange mennesker. Pasienter, sykepleiere, soldater, fattige, kvinner og hennes egen familie; alle har, på en eller annen måte, blitt påvirket, positivt eller negativt, av de valgene Florence Nightingale tok.

«Jeg gjorde min plikt»

Dette er et sitat fra Florence, som Sue Goldie bruker som tittel på sin bok (1987). Her beskriver Goldie grunntrekkene i motivene Florence hadde for å engasjere seg i Krim-krigen. Det er likevel uenighet om *pliktbeskrivelsen* tegner et helt riktig bilde av henne. Robinson (2001, 34:42) beskriver henne som hovedsakelig jaget sin egen makt, og at dette kunne ha bidratt til at mange soldater døde unødige på Scutari. Likevel virker biografene stort sett å være enige i at det var soldatenes ve og vel som var hennes store forpliktelse under krigen. Hvor kom i så fall denne følelsen av plikt fra? Og i hvilken grad var det harmoni mellom den ytre og den indre plikten i Florences vei? For å få fyllestgjørende svar på dette, må vi først gå tilbake til Florences tidligere år.

Internalisering av dyder

Aristoteles (2009, s.23) understreker at dyder ikke er iboende egenskaper hos enkeltmennesker, men krever læring og øvelse. Det er gjennom rasjonelle handlinger på den gyldne middelvei vi oppfyller de moralske og intellektuelle dydene, og på den måten oppnår lykken. Hvordan manifesterte dette seg i Florences barndom og ungdom?

Florence begynte tidlig å forholde seg til sykdom. Hun viste tydelig interesse for de syke i sine omgivelser. «For Florence, an inquisitive child with well-

developed powers of observation, family illnesses were a source of endless fascination» (Bostridge, 2008, s.48). Florences mor hadde gjort det til en rutine for Florence å besøke de syke innbyggerne i nabolaget. Dette var en viktig del av familien Nightingales engasjement overfor landsbyboerne. Hun ble ofte sittende hos de syke landsbyboere til langt utover kvelden, noe som førte til at hun mange ganger var fraværende ved familiemiddager og tilstelninger hjemme på Embley Park (Bostridge, 2008, s.50).

Dersom Aristoteles hadde kunnet lese historien om Florence Nightingale, formoder vi at han ville ment at hun virkelig var et mønster for hans dydsetikk. Hvordan hennes møte med, og interesse for, de syke og fattige i hennes omgivelser, viste at hun i Aristoteles språkdrakt sto opp for sin *funksjon* som menneske. Hun viste både evne og vilje til å helbrede og pleie syke, hun viste stort mot når hun møtte de syke og satt ved dem, istedenfor å være i trygghet hjemme. Rettferdighetssansen og hennes mot viste seg tydelig i hennes kamp for sosiale rettigheter. Hennes politiske engasjement gikk utover forventningene til rike kvinner om å involvere seg i veldedighet. Hun kritiserte faktisk veldedighetskulturen. I et brev til sin far om behovet for reformer innen helse- og sosialsektoren, skrev hun (i McDonald, 2017, s.39) at “Love to mankind ought to be our one principle in the Poor Law – not philanthropy. Philanthropy is the biggest humbug I know”. Hun ønsket altså genuint sosiale rettigheter og gode lønns- og arbeidsforhold for arbeiderklassen i England.

I sin tilnærming utviklet hun også en solid dose praktisk klokskap. En ting er hvordan hun løste utfordringer i pleiesituasjonen overfor de pasientene hun tok til seg, en annen er hvordan hun dokumenterte både pleieprosesser og resultater av arbeidet hun gjorde. Dette bidro til læring gjennom praktisk observasjon, handling og dokumentasjon. Hvordan hun brukte statistikk til å vise resultatene av arbeidet, er også et klart eksempel på hvordan hun brukte praktisk klokskap. Både erfaringene hennes med sykdom og lidelser, men også vissheten om at hun kunne hjelpe, bidro til å gi livet hennes en dypere mening, noe vi vil formode hadde stor betydning for det kallet hun fikk, og måten hun valgte å gå videre med det på.

Et wake-up call fra Gud

Badaracco (1997) drøfter begrepet «wake-up calls»; hvordan spesifikke hendelser og situasjoner gjør at folk tar livsavgjørende valg. Han beskriver

(1997, s.57ff) hvordan de definerende øyeblikkene både *avdekker, tester og former* et menneskes verdier og forpliktelser i livet.

Den 7. februar 1837 var et definerende øyeblikk i Florence Nightingales liv. Bostridge (2008, s.51) skriver at denne datoen «...would always hold a hallowed position in her personal calendar, that Florence Nightingale experienced a call from God to his service». Under en influensaepidemi tidligere den vinteren brukte hun store deler av sin våkne tid til å pleie de syke. Hun tok sin rolle svært seriøst, og ble svært lettet over resultatet av sin egen innsats. «...’At all accounts’, she admitted, ‘I have killed no patients, though I have cured few’» (Bostridge, 2008, s.51). For Florence var den tydelige fastsettelsen av datoen et eksempel på noe vi kan kalle en åpenbaring, at det var noe spesifikt som skjedde denne datoen, som var fundamentalt annerledes enn tidligere dager i hennes liv.

At hun kan ha opplevd et reelt kall fra Gud, er naturlig å tenke, utfra hennes bakgrunn. Religion var en svært viktig del av Florences barndom. Likevel var ikke familien Nightingale «kristne» i tradisjonell forstand. De var *unitarer*, det vil si at de forkastet læren om treenigheten og Jesu guddommelighet, som brudd på en ekte monoteistisk lære. Derfor finner man også svært få referanser til Jesus i beskrivelsen av Florences tro. Hun var også skeptisk til mye av innholdet i Bibelen, og bidro i ulike artikler og essays til å stille store spørsmål til mange av dogmene i Bibelen, og den engelske kirkens tolkning av den.

Nightingale-familiens sterke heterodokse gudstro ble også et fundament i Florences senere liv og lære. Da hun i 1853 ble bedt om å være leder for *The Establishment for Gentlewomen During Temporary Illness*, satte hun som forutsetning at det skulle være åpent for pasienter av alle trossamfunn, ikke bare for protestanter. Hun beskriver også en bekymring for sykepleiere med rent religiøs bakgrunn. Det var ikke Gud eller Bibelen som skulle veilede dem i deres utførelse av sykepleie. Det var kunnskap, ferdigheter og holdninger til pasientene.

I sine refleksjoner rundt Guds rolle overfor menneskene, drøftet Florence også forholdet mellom Guds lov og menneskers frie valg. Mennesket kan gjennom hardt arbeid, prøving og feiling, oppdage Guds lover, og derigjennom oppnå

perfeksjon. Hun trodde svært lite på guddommelig intervensjon, utover det menneskene selv skaper av gode handlinger.

Vårt inntrykk er at Florences kall var en retningsviser mer enn en omvendelse. Gjennom hennes barndom og tidligere ungdom hadde hennes livsvalg gradvis manifestert seg. Hun skulle, gjennom hardt praktisk arbeid og empirisk observasjon, bidra til å gjøre livet bedre for mennesker, fattige og rike, av alle trosretninger.

Kampen mellom det indre og det ytre

Kallet Florence fikk denne februar dagen bidro uansett sterkt til å forme Florence, om ikke først og fremst hennes verdier (disse hadde blitt formet gjennom hele barndommen), så i hvert fall hennes vilje til å velge livsvei på bakgrunn av dem.

I kampen mellom indre og ytre krefter refererer Badaracco (1997, s.73ff) til tragedien *Antigone* av Sofokles. Antigones bror skal henrettes, og Kong Kreon har befalt at han, som en ekstra straff, ikke skal begravnes, men ligge åpent tilgjengelig for villdyr og fugler til å spise. Antigones kamp står mellom å følge påbudet fra kongen, eller å begrave sin bror og derigjennom selv risikere å bli henrettet. Badaracco (1997, s.74) skriver at «The deep roots of her choice becomes clear (...) Antigone's conviction that she must bury her brother is a compelling personal truth» Hun velger det siste, og blir derfor også henrettet. Hennes dype overbevisning foretok valget for henne, åpenbart til stor kostnad for henne selv.

Selv om valget Florence sto overfor ikke hadde de samme dramatiske konsekvensene, er det likevel klare likhetstrekk mellom hennes og Antigones historie. Ett likhetstrekk er åpenbart, nemlig at de begge måtte velge mellom å følge sin egen indre overbevisning eller kravene fra sine omgivelser.

Familiens motstand mot at hun skulle utdanne seg til noe så gement som sykepleier, og endog ta inntektsgivende arbeid, ble en langvarig kamp for Florence. En beslektet kilde til frustrasjon for familien, var Florences motvilje mot å gifte seg. Bostridge (2008, s.99) skriver at "...all notion of leaving home, outside the circumstances of marriage [...] subverted the prevailing ideal of family loyalty". Mye av Florences motvilje blir forklart med hennes frykt for

hva som skulle skje med muligheten for å bli og jobbe som sykepleier dersom hun giftet seg. Denne kampen varte i ti år, før familien til slutt ga etter.

Den etterfølgende kampen for å skape anerkjennelse for sykepleie som et fag tuftet på kompetanse og dedikasjon, og for kvinners plass i arbeidslivet, ble langt mer langvarig. Selv om flere institusjoner for utdanning var blitt etablert, var motviljen mot å akseptere sykepleiere som en uavhengig, kvinnelig og kompetent yrkesgruppe stor, både i det medisinske og det politiske etablissementet.

Samtidig opplevde hun stor støtte, fra krigsminister Sidney Herbert og etter hvert i befolkningen. I denne kampen skulle også, paradoksalt nok, familien bli hennes sterke støttespillere. De bidro sterkt til å profilere hennes rolle i krigen.

Da hun returnerte til England, hadde hun fått en nasjonal heltestatus, og et godt springbrett for det videre arbeidet med å påvirke til reformering av den engelske helsetjenesten, til arbeidet med å sikre en god utdanning for sykepleiere, og til å heve anerkjennelsen av sykepleie som fag.

5.3 Delkonklusjon og ny forståelse: Er Florence Nightingale motivert av plikt?

Det kan ikke være tvil om at Florence Nightingale opplevde en indre plikt til å bli sykepleier, og til å utvikle sykepleien til det beste for pasientene og den engelske befolkningen. Hennes kall fra Gud var svært tilstedeværende i hennes valg om å bli sykepleier, i hennes praktisering av faget og i hennes ledergjerning. Hun hadde gjennom sine første år fått sterke impulser, fra foreldrene og gjennom egne observasjoner, om viktigheten av å yte omsorg til de som trengte det. Som i Antigones tilfelle, ble denne internaliseringen av verdier, kombinert med vissheten om at hun kunne utgjøre en forskjell, til en viktig faktor da hun opplevde å få kallet fra Gud.

Vi må også konkludere med at ytre normer, enten det var Guds lov, verdslige lover og normer eller foreldrenes formaninger, mer var hindre som skulle overkommes, enn rettesnorer for hennes veivalg. Kampen mot foreldrenes motvilje, og mot samfunnets skepsis til sykepleieres bidrag, var kilde til mer frustrasjon enn til rettledning. Og Florences heterodokse gudstro, hennes benektelse av Jesus som Guds sønn, og hennes kritiske forhold til Bibelen, gjør

at vi kan konkludere med Guds kall ikke var en omvendelse, men en styrking av hennes indre følelse av plikt. Og det skal ikke underslås en mulighet for at dette kallet heller var en forklaring overfor familie og omgivelser på hvorfor hun tok det livsvalget hun gjorde, i et land og i en tid der et kall fra Gud fortsatt ga stor tyngde som grunnlag for et menneskes livsvalg.

Vi vil konkludere med at kallet fra Gud, i Badaraccos språkdrakt, uansett var et definerende øyeblikk, som hennes deltakelse og erfaringer hadde ledet opp til. Og at hun, i tråd med Aristoteles dydsetikk, gjennom frustrasjoner og hardt arbeid, og gjennom prøving og feiling, skulle følge sin Guds vei. I et slikt bilde kan den motstanden hun opplevde underveis ha bidratt til å styrke, snarere enn å svekke, hennes vei mot å utøve sin Guds gjerning, sin plikt.

Ny forståelse

Vår nye forståelse av Florence Nightingale, er at hun var drevet av en indre pliktfølelse. Vår forforståelse var at kallet fra Gud var et ytre påbud. Men vi finner at kallet ikke var en omvendelse, men snarere en bekreftelse av denne indre pliktfølelsen. Hun opplevde stor ytre motstand, så det var ingen ytre plikt som veiledet eller befalte henne å foreta de valgene hun foretok. Riktignok fikk hun det hun beskrev som et kall fra Gud, altså en ytre motivert befaling eller plikt. Likevel tolker vi dette kallet mer som en forsterkning av hennes indre motivasjon enn et ytre påbud.

6.0 Drives Florence Nightingale av vilje til makt?

6.1 Teori: Vilje til makt, overmennesket og selvovervinnelse

Begrepene *vilje til makt*, *overmennesket* og *selvovervinnelse* ble introdusert av den tyske filologen, filosofen og musikeren Friedrich Nietzsche (1844-1900). Han var kompromissløst kritisk til tradisjonelle religiøse og moralske verdier, til konvensjonelle filosofiske ideer, samt sosiale og politiske småligheter. Han brukte psykologiske analyser for å støtte nye teorier om naturen selv, og hadde provoserende forslag til nye verdier og verdsetting. Han ønsket kulturell og sosial fornyelse, der enkeltmennesket ikke var bundet opp av tradisjonelle normer og konvensjoner. Han sammenlignet sine nye ideer med hvordan livet ville være ved å følge de tradisjonelle verdiene han kritiserte («Friedrich Nietzsche», 2017). Han mente kulturen og dannelsen var for en liten elite som kunne forstå hans tanker og filosofier, og at det derfra skulle spre seg til folket

og komme alle til gode (Steinsholt, 2009, s.321). Nietzsches hovedtema var knyttet til dannelsesidelaet, kultur, individuell dannelse og hadde antikkens grekere som modell (Steinsholt, 2009, s.323-324). Han så på de gamle grekerne som mer moralske enn det moderne mennesket. Nietzsche sier de bar i seg en moral begrunnet som estetisk fenomen, at de var mer lidenskapelige, kunstneriske og er en mer storstilt mennesketype som går foran som bærere av en edel kultur og humanitet (Steinsholt, 2009, s.328-329).

Det å bli noe større og ekte, det å ville overgå seg selv, er tanker som preger slutten av 1800-tallet. Dette finner vi blant annet hos Ibsens helter og i billedkunst av Munch (Bjartveit, 2020, s.66). Siste halvdel av 1800-tallet i europeisk åndshistorie kan ifølge Käte Hamburger navngis som «nietzschezeitlich», da det i europeisk litteratur og åndsliv foregikk en kritikk av kristendom, moral, samfunn og politisk økonomi (Kittang, 2022, s.21).

Nietzsches mest kjente bok er *Slik talte Zarathustra*. Den er ifølge han selv også den viktigste (Steinsholt, 2021, s.403). Han bruker karakteren Zarathustra som et talerør for sine nye ideer, og han staker ut ny kurs for menneskeheten. Zarathustra er en profet og sannsiger som kommer med et filosofisk manifest i form av poetisk prosa, og har sannferdighet som sin høyeste dyd. Hovedtemaene som Nietzsche stadig kommer tilbake til er viljen til makt og overmennesket (Nietzsche, 2022, s.379-380).

Overmennesket

Forutsetningen for overmennesket er at Gud er død, og mennesket skal oppfylle sitt potensial på jorden (Nietzsche, 2022, s.381). Det er ingen allmakt utenfor oss som kan og skal styre menneskers liv (Bjartveit, 2020, s.67). Nietzsche ønsker å overbevise om at Guds død vil forandre alt. Alle vante referanserammer og orienteringspunkter er borte, og tapet av Gud erstattes av et *nihil*, et intet. Han sammenligner det med at legekunsten først kunne vokse frem da man sluttet å tro på mirakelkurer. Mennesket må skape sine egne mål, ny mening og nye verdier (Steinsholt, 2009, s.400-401). Kulturen skulle skape mening i tilværelsen og fylle dette intet som oppstår når «Gud er død». Menneskers tidligere verdensforståelse og religiøse dogmer er ikke lenger meningsbærere.

Hele hensikten med å introdusere begrepet overmenneske er å aktivere dagens mennesker. Fokuset skal være verdier som har forankring i denne verden, ikke i en verden som er utenfor vår egen. Han mener at mennesket bare har verdi når det er aktivt og på vei mot et mål. Begrepet overmenneske har gjennom tiden blitt tolket på forskjellige måter. Overmenneske kan forstås som noe enkeltmennesket kan realisere seg selv i (Nietzsche, 2022, s.381).

Zarathustra sier i sin fortale at han skal lære menneskene overmennesket, og taler til folket på en markeds plass i en by: «Mennesket er en line, spent ut mellom dyr og overmenneske; en line over en avgrunn. En farlig overfart; farlig å være på vei, farlig å se seg tilbake, farlig å skjelve og bli stående» (Nietzsche, 2022, s.16). Mennesker balanserer mellom mennesket og overmennesket, og fortellingen om linedanseren er en billedliggjøring av budskapet. Det som skjer etter Zarathustras tale, fører til at ordene hans får mening. Dette viser hvor vanskelig det er å balansere på en line mellom mennesket og overmennesket. Fortellingen sier at en line er spent ut mellom to tårn. En linedanser som trodde at Zarathustras ord gjaldt ham, er på vei ut på lina. Da han er midtveis kommer det en annen gjøgler-lignende mann ut på lina og sier han er bedre enn linedanseren, og skriker til ham at han skal flytte seg. Han hopper over linedanseren og dermed mister linedanseren balansen og stuper ned fra lina og ned til Zarathustra som står på markeds plassen. Mannen er hardt skadet og døende, men klarer å veksle noen ord med Zarathustra som berømmer ham for å ha skapt sin levevei ved å utfordre fare, og for at han går til grunne ved denne leveveien (Nietzsche, 2022, s.21-22). Ifølge Nietzsche er det er storhet i å gå under (Bjartveit, 2020, s.30). Zarathustra sier: «Man må ha kaos i seg for å føde en dansende stjerne. Jeg sier dere: Dere har fremdeles kaos i dere» (Nietzsche, 2022, s.19).

Vilje til makt

Nietzsches begrep om «vilje til makt» skal ikke forstås som vilje til maktutøvelse over andre, men som hva alt liv faktisk er. Alt som er levende prøver stadig å omskape seg til noe bedre, selv om det betyr at det man er akkurat nå må forandres, og dermed gå under (Nietzsche, 2022, s.382-383). Nietzsches begrep «wille zur macht» knytter ordet makt til *vilje til handling*, som i det tyske ordet *machen*, som er ensbetydende med handling og det å skape noe. Man ønsker først og fremst herredømme over seg selv (Bjartveit,

2020, s.68). Begrepet har bare sekundært med makt over andre å gjøre, og er et grunnmotiv i Nietzsches tanker for hva som er vilkår for et menneskeliv (Kittang, 2022, s.19). I Zarathustras fortale har han mange erklæringer som skildrer personer med vilje, hvor alle starter med «jeg elsker». Mange av erklæringene ender med at disse personene går til grunne for sin vilje (Bjartveit, 2020, s.226). Nietzsches berømte utsagn «wie man wird was man ist», sier at man må skape noe for å bli noe, og slik kan man finne ut hvem man er (Bjartveit, 2020, s.69). Zarathustra sier at livet selv fortalte ham en hemmelighet om at: «Se, [...] jeg er det *som alltid må overvinne seg selv*» (Nietzsche, 2022, s.128).

«Bare der det er liv, er der også vilje: men ikke vilje til liv, men – slik lærer jeg deg det – vilje til makt! Der er meget som det som lever, skatter høyere enn livet selv; men gjennom alle verdsettinger taler – viljen til makt!» (Nietzsche, 2022, s.129). For Nietzsche er alt vilje til makt, og han gir rom for at denne forestillingen kan brukes som analytisk redskap. Vilje til makt trår frem mot en bakgrunn av et intet. Nietzsche ønsker at mennesket selv skal skape nye verdier, og at livet tvinger oss til å etablere verdier. Vilje til makt beveger seg ikke mot et bestemt og endelig mål. Zarathustra knytter folks verdier til deres vilje til makt. Å skape verdier er en overskridelsesprosess, en uunnværlig del av det å være menneske. Menneskene ga tingene verdi og en menneskelig mening. Mennesket er den verdsettende og opprinnelsen til verdier. Det er det viktigste mennesker gjør, og Nietzsche mener det må være en stadig pågående prosess. Selvoverskridelse er aldri noe man blir ferdig med. Målet med tilværelsen er å skape, og å skape seg selv (Steinsholt, 2009, s.442-445). Det er snakk om en spesifikk type vilje, «... en vilje til makt bestemt gjennom et kritisk-kreativt forhold til verdier» (Steinsholt, 2009, s.444). Zarathustra sier: «Verdsetting er skapelse: hør dette, dere skapende! Verdsetting er selv alle verdsatte tings skatt og kostbarhet. Først gjennom verdsetting finnes der verdi: og uten verdsetting ville tilværelsens nøtt ha vært hul. Hør dette, dere skapende!» (Nietzsche, 2022, s.66).

6.2 Drøfting: Florence Nightingale og vilje til makt

Florence var et religiøst menneske. Ved siden av stor omsorgsevne, hadde hun av sin far lært både matematikk, naturfag, klassiske språk, retorikk og filosofisk debatt. Denne utdannelsen i overtalelseskunst og uttrykksform gjorde

at hun kunne se an og forstå sitt publikum, og dermed kunne hun til en viss grad tilpasse tekstene i sine bøker til forskjellige lag av befolkningen. Skretkowicz sier at hun skrev mer i prosa-stil enn i et vitenskapelig språk (Nightingale, 1997, s.225-226).

Utover mot 1850-tallet utviklet hun sine refleksjoner omkring Guds rolle. Hun ble påvirket av Baden Powell og hans naturlover, av John Stuart Mills tanker om fri vilje, av Mary Somervilles kamp som vitenskapskvinne i et svært mannsdominert miljø, og av den franske Auguste Comte og hans positivisme. Hun konkluderte med en perfekt Gud som menneskevennlig kraft, som ikke kunne ønske å dømme folk til helvete, eller å ofre sine egen sønn (Bostridge, 2008, s.170-171). Koblingen av gudstro og kjærligheten til vitenskapen var helt sentral i hennes videre refleksjoner. Ifølge Nietzsche er «Gud død», noe som skal føre til at mennesket må skape sin egen vei, sine verdier og egen mening, og det kan se ut som at Florence kombinerte sin gudstro med dette tankegodset. Gjennom sine handlinger skaper hun sine egne mål, verdier og egne måter å nå dem på.

I hennes samtid var det det mange som drev pleie av syke, hvorav de aller fleste stelte for syke i sine hjem, og sykepleiere på sykehus hadde lite eller ingen formell utdanning. Florence viser i tidlig alder at hun ønsker å gå inn på en utradisjonell vei, hvor hun med motivasjon i sitt kall skal komme til å bruke kombinasjonen av sine forskjellige evner til å utrette noe som får betydning for utviklingen av hele sykepleierfaget. For å få til dette, måtte hun bryte med de tradisjonelle forventningene som lå til hennes rolle som sosietetskvinne, og hun våget å utfordre datidens normer. Hennes ønske om å utforske verden og å søke lykken utenfor hjemmet var en konstant kilde til konflikt, både med sin nærmeste familie, og med den viktorianske tidsånden (Bostridge, 2008; Hughes, 2014).

Faren til Florence hadde ingen store ambisjoner utover å følge opp utdanning av sin yngste datter. Florence følte sterkt på urettferdigheten over at han som mann, kunne *velge* en slik ambisjonsløshet, men for kvinner var det en *forventning* å ikke hige etter makt, rikdom og status (Bostridge 2008, s.45). Susan Hogan (2022), konkluderer med at spørsmålet må ta utgangspunkt i tiden Florence levde i. For Florence dreide dette seg i stor grad om mulighetenes kunst. Det var liten forståelse for kvinnelig stemmerett eller

kvinnelige leger på denne tiden, og Florence skjønnte det. Hun polemiserer over kampen for kvinnelige leger: «It is just the same as if I, instead of qualifying myself to assist Sydney Herbert in the War office, had bent all my energies to how is a woman to become a Secretary of State» (Hogan, 2022, s.95). Florence var først og fremst en pragmatiker når det gjaldt å få til gode løsninger for fremtidens helse- og omsorgstjenester, og ikke en feministisk ideolog. Og hun framholdt, i tråd med gjeldende normer, at sykepleie var et fag for kvinner, ikke for menn.

Gjennom bøkene og brevene sine fremmer Florence nye tanker, og erfaringer hun har gjort seg gjennom utdanning og praksis gjør at hun med stor troverdighet formidler sin samlede kunnskap. Fra i barndommen å leke sykepleier til i voksen alder å sette observasjoner og erfaringer i system, eksempelvis ved å vise til statistikk og resultater, samt å publisere bøker, kan man ifølge Nietzsche si at hun skaper noe som er større enn seg selv og dermed overvinner seg selv.

Ifølge Florence er alle menns (inkludert leger) definisjon av en sykepleier at hun skal være hengiven og lydige. Hun sier at definisjonen kunne passet like godt på en hest, og at mange kvinner ikke har noe å gi, hverken observasjonsevner eller intelligens. Hun sier videre at lydighet overfor legen er helt nødvendig, men at dette må være en intelligent lydighet som gir seg utslag i at hun gjør de «riktige» tingene og har evne til å tenke selv. Hun sier at en dames definisjon av en sykepleier er en som er edruelig, ærlig og ren. Og hun kritiserer denne holdningen da hun mener dette kunne passet på enhver kvinne som skal ha en jobb. Hun konkluderer videre med at ut fra dette er det påkrevet at sykepleiere får klinisk opplæring på sykehus (Nightingale, 1997, s.183-184). Florence skriver i forordet til *Notater om sykepleie*: Hensikten med boken «...er å gi noen vink til ettertanke til kvinner som har ansvar for andres helse [...], hver kvinne er en sykepleierske» (Nightingale, 1997, s.30). Hun sier videre at hun ber enhver kvinne være sin egen læremester, og hun ønsker at alle kvinner skal ha grunnleggende kunnskap om hygiene og pleie slik at sykdom kan unngås, og om hvordan man kan komme seg igjen etter sykdom (Nightingale, 1997, s.30). Skretkowicz sier i etterordet at hennes hovedformål med å skrive boken var å få private, skolerte og uskolerte sykepleiere til å forbedre oppførselen sin ovenfor pasienten, og å være oppmerksom på dennes

behov, og også oppmerksom på egne mangler (Nightingale, 1997, s.220-221). Som Nietzsche formidler gjennom Zarathustra, ønsker Florence at hennes tilhørere skal se verden på en ny måte, altså se verden slik hun ser den. Hun krever av sine lesere at de også skal tilegne seg nye kunnskaper og forbedre seg, altså at disse også skal overvinne seg selv.

Hun roses for sitt vidd, sin høye intelligens, sin humor og sitt presise språk, men kan etter nåtidens normer muligens oppfattes arrogant. Et eksempel er når hun beskriver at det er viktig å observere virkningen av medisin. Her nevnes observasjon etter å ha gitt pasienten kinin: «Men hukommelsestap skjer også ofte, men det er kun en svært observant sykepleierske som vet det. Hun har vel ikke nok hukommelse selv til å huske at pasienten har mistet sin» (Nightingale, 1997, s.184). Skretkowicz skriver at hennes humoristiske sans og sans for sarkasme har blitt lite omtalt (Nightingale, 1997, s.224). I sine bøker er hun svært direkte i stilen, og det er tydeligvis ikke alle hun er redd for å støte. Det er stadig eksempler på at hun utfordrer sine lesere.

Florence og hennes vilje til makt

Nietzsche mener at mennesket skapes og defineres ut fra hva det faktisk gjør. Det er ikke nok med tanker og prat, men handling er det som kreves og viser at mennesket har en faktisk vilje. Et mål for Florence var å nå ut til flest mulig med sin kunnskap og sine meninger. Hun ga i perioden 1859-1861 ut tre forskjellige utgaver av *Notes on nursing, what it is and what it is not*. Bøkene beskrives som en usedvanlig suksess og ble utgitt i flere land i Europa og i USA (Nightingale, 1997, s.19-20).

I tillegg til å inneholde notater om konkrete handlinger som er hensiktsmessige i forhold til pleie og omsorg av syke, skriver hun om forebygging av sykdom og generelt hva hun mener skaper uhelse. Hun har mange kapitler om generell hygiene og innelima i hus, om betydningen av renslighet, utlufting og ikke minst hvordan man kan hindre utslipp av kloakkgasser innendørs. Hun kommer med konkrete tiltak til hvordan dette kan forbedres både i by og land. Dette er et noe annet innhold enn hva man kan forvente i en bok som heter «Notater om sykepleie», og viser en vilje til å forbedre kårerne for alle, uavhengig av om man er fattig eller rik.

Florence ga som nevnt ut tre utgaver av *Notes on nursing*, og senere også revisjoner av den andre versjonen. Dette kan også knyttes opp mot Nietzsches begrep om vilje til makt. Hun har en sterk vilje til å forbedre helsetjenesten, og ønsker å nå ut til et stort publikum. Den første utgaven var på 80 sider og var rettet mot hushjelper. Den andre utgaven var rettet mot profesjonelle, og var en utvidet utgave på 224 sider. Florence gjorde en forandring i manus i andreutgaven av *Notes on nursing* ved at en setning hvor hun skriver at «Sykepleie er en profesjon, en spesialitet», blir forandret til kun «Sykepleie er en spesialitet». Dette ble endret etter at hennes venn og rådgiver Dr. John Sutherland hadde lest korrektur. Hun tok til seg en tilbakemelding fra ham om å gjøre teksten mer formanende og mindre belærende, og fikk også beskjed om å dempe ned doktrinene da de kunne provosere kjente menn, og det var viktig å ikke fornærme legene. Få leger ville anerkjenne sykepleie som en profesjon, og det var svært viktig for Florence å få gjennomslag for sine ønskede forbedringer. Hun var derfor avhengig av å ikke få legestanden mot seg, og valgte derfor å fjerne ordet «profesjon». Denne andreutgaven var ikke bare utgitt for profesjonelle sykepleiere, men også for å få oppmerksomhet og støtte av legene. Tilpasningene hun gjorde i andreutgaven av boken er nok ifølge Nietzsche ikke eksempel på «vilje til makt». Dette er også en klar indikasjon på at hun var resultatorientert og ikke ønsket å ta alle kamper.

Et annet eksempel på motstand mot henne kom til uttrykk ved at John Flint South, sjefskirurg ved St. Thomas Hospital, forsvarte den høye standarden sykehuset hadde på sin egen opplæring av sykepleiere, da han var imot opprettelsen av sykepleierskoler. Men til tross for dette ble Nightingale-skolen opprettet i 1861 (Nightingale, 1997, s.212-221).

I følge Skretkowicz representerer revisjoner som er gjort i andreutgaven også nye tanker og ideer, og Florence har nøye vurdert hvordan hun ordlegger seg (Nightingale, 1997, s.218). Den tredje utgaven var spesielt tiltenkt arbeiderklassen og hun tilpasset også her teksten på forskjellig vis for at den skulle nå inn til sitt tiltenkte publikum. Blant annet ved å utelate avsnitt hvor hun i andreutgaven henviste til de rike og deres fine vaner, og heller omskrev disse kapitlene ved å bruke mer universelle ord og eksempler som vanlige mennesker kunne relatere til. Hun byttet også ut ord og forenklet ordstillingen (Nightingale, 1997, s.224-225).

Hun krever av sykepleiere at de kan sette seg inn i følelser de selv aldri har hatt, at de er gode observatører som iverksetter tiltak ut fra sine observasjoner, og at de har et kall. Hun nevner ikke her dette som et «Gude-kall», men som en entusiasme man må finne i seg selv, en egen tilfredsstillelse og interesse. Hun sidestiller det med motivasjonen en skomaker eller billedhugger må ha for å utføre en god jobb (Nightingale, 1997, s.179-181). Dette kan man kjenne igjen i Nietzsches tanker om vilje til makt, da det handler om en indre kraft og vilje til å utrette noe.

Florence hadde mange mektige venner og bekjentskaper, og hun benyttet dem for å få oppmerksomhet om og gjennomslag for ideene sine. Hun var blant annet venninne med forfatteren og journalisten Harriet Martineau, som lovpriste boken hennes i tidsskrifter (Nightingale, 1997, s.218).

Pressedekningen hun fikk under Krim-krigen og vennskapet med krigsminister Sidney Herbert gjorde at hun fikk gehør i befolkningen. Da hun returnerte til England fra Krim, hadde hun fått en nasjonal heltestatus. Det var et springbrett for det videre arbeidet med å påvirke til reformering av den engelske helsetjenesten, til arbeidet med å sikre en god utdanning for sykepleiere, og til å heve anerkjennelsen av sykepleie som fag. Hun hadde altså et bevisst forhold til å bruke sin innflytelsesrike omgangskrets for å få publisitet og gjennomslag for sine ideer.

Som nevnt tidligere, kjempet Florence to kamper. Den ene mot egen familie for retten til å bli sykepleier, og mot de gitte samfunnsnormer. Om hun giftet seg, fryktet hun at hun måtte gi opp sykepleieryrket og sin dedikasjon til faget. Den andre kampen var for en oppbygging og samfunnsmessig anerkjennelse av sykepleieres kompetanse og dedikasjon overfor pasientene, og for kvinners rett til å delta i yrkeslivet.

6.3 Delkonklusjon og ny forståelse: Drives Florence Nightingale av vilje til makt?

Vi har i denne drøftingen sett Florence virke opp mot Nietzsches begreper om *overmenneske* og *vilje til makt*. Det er unaturlig å skulle gjøre et skarpt skille mellom hva som er vilje til makt og hva som ligger i begrepet overmenneske. Begrepene er tett sammenvevd da overmenneske handler om å ha mot og å

tørre, samt skape nye verdier, og det å ha vilje til makt er konsentrert rundt det å skape og å handle.

Spørsmålet er hvorvidt Florence var drevet av en vilje til makt? Florence viste vilje til makt i flere kamper, for selv å bli sykepleier, for soldatene på Krim, for forbedring av folkehelsen og for utvikling av en sykepleierutdanning. På disse feltene sto hun fram og viste vilje til å kjempe og skape. Hun hadde sine verdier, gikk sin egen vei og skrev sin egen historie. Hun brukte aktivt sitt nettverk. Med å utgi tre utgaver av en bok for forskjellige målgrupper er det et tegn på en vilje til å gjøre en forandring og forbedring på mange nivå, et ønske om å gjøre livet bedre for alle uavhengig av rang og klasseforskjeller. Hun har sine mål og verdier hun vil formidle og vil ha gjennomslag for, og hun bruker sine omgivelser aktivt for å oppnå oppmerksomhet. På en annen side ser vi at profesjonshierarkiet svekket hennes vilje til makt. Hun tok ikke ta alle kampene hun kunne ha tatt. Hun sier i forordet i sin bok *Notes of nursing*, at hun ønsker å gi alle kvinner råd og vink i å øke sin kunnskap og i utøvelse av sykepleie, men at enhver kvinne skal være sin egen læremester. Dette er i tråd med Nietzsches teorier om at man skal gå sin egen vei.

Nietzsches filosofier der «Gud er død» forutsetter at mennesket må lage egne mål og meninger. Hun var målorientert og hadde klare visjoner, og til tross for Gude-kallet hadde hun også sine egne mål og visjoner. Samtidig viser hennes pragmatisme omkring hva som er mulig å få til, blant annet hennes refleksjoner rundt kvinnelig utdanning innen medisin, at hun ikke på alle områder viste «vilje til makt» i Nietzsches rene form. Hun velger sine kamper, og for henne er resultatene av hennes arbeid det viktigste. Hun tar de kampene hun tror hun kan vinne. Hun gir tydelige signaler på at hun ikke er villig til å «gå under» for alt hun tror på.

Ny forståelse

Vi ser at Florence allerede fra tidlig alder hadde en *vilje til makt* i Nietzsches terminologi. Interessen for medmenneskenes helse, og hennes vilje til å gå sin egen vei i sitt liv, ser vi allerede tydelige tegn på i hennes barndom. Hennes *pliktfølelse* og vilje til makt har ligget der tidlig, men vi ser også at den ble forsterket i det hun mottok kallet fra Gud som 16-åring. Vi vil si at kallet hun fikk bidro til å gi tydeligere retning til hennes vilje til makt.

Hun forstår samtidig at dersom hun skal nå sine mål, må hun inngå kompromisser. For Florence var veien til målet det viktigste. I dette ligger det *selvovervinnelse* som Nietzsche ville betegnet det.

7.0 Har Florence Nightingale en kongstanke?

7.1 Teori: Kongstanken

Henrik Ibsen (1828-1906) skrev skuespillet *Kongs-Emnerne* i 1863. Med verket introduserer han begrepet *kongstanke*. Han bruker begrepet om en *storstilt idé* eller *visjon* (Bjartveit, 2005).

Håkon Håkonsson (1204-1264) og jarl Skule Bårdsson (1189-1240) er hovedpersonene i skuespillet *Kongs-Emnerne* (Ibsen, 2011). Handlingen dreier seg om hvem som skal overta tronen i Norge etter at birkebeinerkongen Håkon Sverresson er død. Håkon Håkonsson er sønn av Sverresson og Inga fra Varteig, og er kun to år når faren dør. Han er umyndig og kan ikke overta kongemakten. Det blir avgjort ved et kompromiss at Skule Bårdsson skulle føre styre. I mellomtiden vokser Håkon opp hos birkebeinerne som oppdrar og holder ham trygg i et Norge, som på den tiden var preget av rivalisering og kamp om kongemakten, fram til han blir gammel nok til å overta tronen. Rivalen Skule Bårdsson var ute etter å drepe ham.

I Ibsens drama møter vi innledningsvis Håkon som ung mann. Han har reist med birkebeinerne til Bergen for å kreve tronen, som rettmessig arvtager etter sin far. Striden om tronen stod altså mellom den avdøde kongens uekte sønn Håkon Håkonsson og jarl Skule Bårdsson.

Etter flere år med uro, borgerkrig og et liv i eksil hos birkebeinerne, har Håkon utviklet en storstilt kongstanke: «... Norge var et *rige*, det skal blive et *folk* ...» (Ibsen, 2011, s.118). Denne kongstanken formidler han til Skule ved det store riksmøtet i Bergen i år 1217. Skule har et sterkt ønske om å bli konge i Norge. Han sier blant annet: «Det er noe stort i det å bli konge [...] hver søvnsvanger natt er jeg konge i Norge [...] kongsnavn og purpurkåpe og trone og makt og alt; daglig har jeg det for øye» (Ibsen, 2005, s.266-267). Men etter at Skule har fått høre Håkon sin kongstanke, begynner han å tvile på seg selv som lederemne. Han misunner Håkon kongstanken og ønsker å ta den til sin egen. I sin indre kamp og tvil erkjenner Skule at en kongstanke ikke kan stjeles, men

at den må komme dypt innenfra en selv. Han forstår at Håkon som den rette eier av kongstanken også må være konge av Norge.

Ibsen reiser flere sentrale spørsmål i *Kongs-Emnerne*. Det første er om ledelse kan være en kappe man kan ikle seg - en stilling man bare tar. Det andre spørsmålet dreier seg om hvorvidt det betyr noe om lederen har en *idé*, en *visjon*, en *kongstanke* for lederskapet sitt. Det tredje spørsmålet er om lederen har en relasjon til dem som skal ledes, og om de følger sin leder. (Bjartveit & Eikeset. 2020, s.214).

Det dreier det seg helt enkelt om hvorfor en leder vil være leder, og hva man vil med lederskapet sitt. For å være autentisk og ekte må en leder ha en *visjon*, eller som Ibsen kaller det, noe endra dypere: en *kongstanke* for lederskapet sitt (Bjartveit & Eikeset. 2020, s.214).

Forskjell mellom en visjon og kongstanke forstås ved at en kongstanke er av eksistensiell betydning for lederen, i motsetning til en visjon og ide, som ikke nødvendigvis er eksistensielt befestet. Kongstanken er alltid indre drevet, noe en visjon ikke trenger å være.

Bjartveit og Eikeset snakker om *autentisk kongstanke*, og hevder at *mening* er det viktigste en leder kan tilby sine følgere. Lederen må også skape denne meningen basert på egen identitet og våge å stå frem autentisk med sine idealer, mål og strategiske valg. Følgerne må få troa på at lederen virkelig mener det som formidles og at lederen også lever opp til det ved å ta det ut i handling. Bjartveit og Eikeset sier det slik «Kongstankens troverdighet viser tilbake til eieren» (Bjartveit & Eikeset. 2020, s.227).

Den amerikanske psykologen Howard Gardner framhever ledelse som en meningsskapende aktivitet. En leder formidler en mening som definerer omverdenen og organisasjonens plass i denne (Gardner, 2011). Lederskap bygger på noe fundamentalt i lederen selv, og er ikke kun en stilling man fungerer i. Gardner hevder også at en leder må ha en fortelling, et narrativ, som kan formidles og skape mening for følgerne. Dette narrative må ha et dypere innhold. Det er ikke nok med visjoner og verdier alene. Fortellingen må finnes i deg selv og ikke være diktet opp (Gardner, 2011, s.274-275).

Zaleznik skiller mellom to typer lederskap, i henholdsvis *administrator-* og *lederroller*. En administrator fokuserer på planlegging og organisering av ressurser for å levere resultater. En leder vil inspirere, motivere og påvirke folk til å nå målene for fellesskapet (Zaleznik, 2004). En leder må ha evne å engasjere og motivere sine følgere. Dersom man ser på lederskapet til Håkon og Skule, vil man finne at Skule passer inn i *administrator-rolle*, mens Håkon med sin lederatferd og kongstanke har en *leder-rolle*.

Zaleznik hevder at forskjellen mellom såkalte administratorer og ledere «ligger dypt i deres psyke, av kaos og orden». Disse to ledertypene representerer ytterlighetene i lederskapet. Zaleznik mener at lederskap må være noe mer enn en stilling man tar. Det er noe man påtar seg med mål om å få til noe som man brenner for (Zaleznik, 2004, s.1). Med dette fanger han også noe av den samme essensen i lederskap som det Ibsen gjør i Kongs-emnerne.

Håkons lederskap defineres ved at han har en *kongstanke*. Håkons kongstanke kommer innenfra ham selv. Hans mål var å bygge et felleskap blant grupper i samme land som i lang tid hadde opplevd ufred og blodige konflikter seg imellom.

Det er ifølge Bjartveit og Eikeset (2020) tre kriterier for en kongstanke:

- Den må være personlig og ekstensielt knyttet
- Den må være handlingsorientert
- Den må være kollektivistisk, komme fellesskapet til gode og være større enn personen selv

7.2 Drøfting: Florence Nightingale og kongstanken

Florence Nightingales kongstanke er etter vår oppfatning å forbedre den engelske folkehelsen og å bygge opp sykepleie som fag. Dette vil vi drøfte i forhold til Bjartveit og Eikeset (2020) sin tredelte definisjon av kongstanke.

Er Florences kongstanke personlig og eksistensielt knyttet?

Det er særlig to forhold som har betydning for etableringen av kongstanken hos Florence. Det ene er hennes erfaringer i oppveksten, pliktfølelse og kall, og det andre hennes erfaringer på Krim. Vi har vist til Florence sin oppvekst og bakgrunn, og at det på 1800-tallet var tydelige forventninger fra familie og samfunn til hvordan jenter skulle oppdras. Florence var et annerledes barn.

Hun var lite sammen med andre barn, og fant større interesse i å studere og lære. Hun var svært intelligent med et stort behov for å bruke sine kunnskaper og evner. Allerede som barn og ungdom fant hun stor tilfredsstillelse i det å pleie syke mennesker og dyr (Bostridge, 2020).

Hun hadde høye ambisjoner og krav til seg selv, og allerede i barndommen vokste det altså frem en spire til livsretning og et riss av det Gardner vil beskrive som hennes *narrativ*. Hun uttrykte det slik selv: «The first idea I can recollect when I was a child, was the desire to nurse the sick» (Bostridge, 2020, s.47). Den eksistensielle dimensjonen i kongstanken trer fram allerede her.

Kampen hun kjempet mot samfunnets fordommer og familiens ønsker for henne, ble nesten selvutslettende for Florence. Hun beskrev sin indre drivkraft slik: «I often wonder what I came into this world for. I long to have something absorbing and compulsory to fill my head and hands, and to occupy my thoughts» (Bostridge, 2020, s.145).

Florences tid på Krim og Scutari-sykehuset får stor påvirkning på henne. Hun ser lidelsen til de mange tusen skadede soldatene som hun mener behandles respektløst av det engelske militæret og landets politiske ledelse. Hun uttrykker det slik: «I stand at the Altar of the murdered men and while I live, I fight their cause» (Bostridge, 2020, s.500). Erfaringene hun gjør seg på Krim endrer henne. Hun skriver i et av sine brev: «Moreover, no one in England has yet realized the graves of Scutary or the Crimea – or their causes» (Bostridge, 2020, s.499).

Hun innser etter hjemkomsten fra Krim at hun har oversett viktige elementer i forhold til forebygging av smittsomme sykdommer. Det viser seg at Florences arbeid i Scutari-sykehuset ikke hadde ført til bedret overlevelse. Bostridge (2001, 38:50) hevder at «Until sanitation improved, all that one can say Florence Nightingale was doing, was helping soldiers dying in more pleasant circumstances». Det var først etter at den engelske regjeringen hadde iverksatt sanitære forbedringer i avløp og drikkevann at de gode resultatene på overlevelse kom. Florence klandret seg selv for at hun ikke hadde forstått dette på et tidligere tidspunkt (Bostridge, 2020). Disse erfaringene og skyldfølelse styrker hennes motivasjon til å kjempe videre for å sine mål.

Erfaringen fra Krim forsterket også hennes behov for å få til endringer hjemme i England. Hun startet med stor motivasjon arbeidet for å forbedre hygieniske forhold for soldater i krig, men også for befolkningen generelt. Sykepleie ble et virkemiddel for å nå dette målet, og hun så tidlig at det å etablere sykepleie som fag ville kunne bidra sterkt til å nå målene (Bostridge, 2020).

I ettertid har Florence også blitt beskrevet som en «tyrann», og noen biografer og historikere hevder at hun har fått ære for mer enn hun fortjener: «Nightingale drove Scutari with tyrannical zeal, driven more by ambition than compassion» (Robinson, 2001, 00:59). Smith hevder at Florence hadde makt, og kjempet innbitt for å beholde den (Smith, 2001, 27:50). Til tross for denne beskrivelsen finner vi at Florence har en indre drevet og dermed personlig, ekstensiell kongstanke. Drivkraften påvirkes av opplevelser hun har i oppveksten og tidlig yrkeserfaring. Den utvikler seg gjennom hele livet hennes. Først påvirkes den av familien og folket i byen der hun bor, av pliktfølelsen hun bærer på, av kallet fra Gud og deretter av erfaringene hun gjør seg på Krim.

Er Florence handlingsorientert?

Mange knytter «The Lady with the Lamp» først og fremst til sykepleie- og omsorgsfaget, samt arbeidet hennes i Krim-krigen. Vi finner flere forhold som indikerer at Florences tanker var svært handlingsorienterte.

Florence sa selv «The first idea I can recollect when I was a child was a desire to nurse the sick» (Bostridge, 2020, s.47). Da Florence var barn kunne hun bli borte for foreldrene. Det oppstod ved en anledning en leteaksjon etter henne hvor hun ble etter hvert funnet hjemme hos en syk landsbyboer (Bostridge, 2020, s.50). Det er også mange andre historier som forteller om barnet Florence som omsorgsfullt pleier syke familiemedlemmer og naboer, men også skadede dyr.

På Scutari-sykehuset var det en kamp for Florence å skaffe tilveie økonomiske midler og utstyr nok til å få satt sykehuset i god nok stand. Etter press fra blant andre Florence, ble det etter hvert iverksatt tiltak for å endre på forholdene (Bostridge, 2020).

Florence holdt statistisk oversikt over hvordan endringene påvirket de syke. Ifølge Dolan (i Nightingale, 2020, s.vii) sa Florence at: «The power of forming any correct opinion as to the result must entirely depend upon an enquiry into all the conditions in which the patient lives». Florence var initiativtaker til å utforme diagrammer som synliggjorde effektene sanitærtiltakene hadde på dødelighet. Dolan (Nightingale, 2020, s.xiv) skriver at Florence var usedvanlig nøyaktig, og arbeidet hun gjorde ble høyt anerkjent av dronning Victoria. Hun leste, undersøkte, testet og observerte og visualiserte statistikken over til *rose-diagrammer*. Disse diagrammene var noe andre enkelt kunne forstå. Diagrammene ble publisert i engelsk presse og var med på å gi henne stor troverdighet og gjennomslagskraft for de strukturelle endringene til gode for engelsk folkehelse (Bostridge, 2020).

Florence var en svært praktisk orientert kvinne med en skarp stemme. For å nå sine mål brukte hun målrettet sine bekjentskaper i det engelske politiske etablissementet. Dunbar (i Nightingale, 2022, s.xiv) skriver at Florence appellerte til myndighetene, til kongehuset, til folket og til kvinner generelt når det gjaldt å få innført endringer til bedring av folkehelsen. Hun ble anklaget for å utnytte nære relasjoner, blant annet til Sidney Herbert, for å oppnå det hun ønsket. Våren 1860 ble Herbert alvorlig syk, men Florence virket ikke å ta notis av det. Hun fortsatte å legge stort press på Herbert. Han døde ikke lenge etter. Florence møtte ikke i begravelsen, noe hun etter hvert skrev at hun angret på (Bostridge, 2020, s.380-381). Dette viser at Florence hadde sterk vilje og handlingskraft, og at hun også var villig til å forsake sine venner for å oppnå sine mål. Dette er kanskje også en indikasjon på at en kongstanke hos en leder ikke gir en garanti for at vedkommende er en *god* leder. Men det viser også at Florence var i stand til å følge anger.

På Krim pådro Florence seg *brucellose*, som skulle plage henne resten av livet. Hun var derfor sengeliggende i store perioder. Hun lot seg ikke pasifisere av sykdom, og fra sengen skrev hun flere av sine lærebøker og utallige brev til bekjente i politikken. Målet var å påvirke til bedret folkehelse gjennom tiltak hun selv hadde identifisert. I 1859 skrev hun *Notes on nursing*. Florence formidlet ikke sine tanker bare skriftlig, men også i ulike diskusjoner og forum. Dunbar skriver (i Nightingale, 2022, s.xiv) at «Florence Nightingale was in a

position to speak with unusual authority on the subject to which these notes are devoted».

I sine bøker beskrev Florence i detalj hvordan kvinner og sykepleiere skulle forholde seg til og pleie pasienter. Og i sine mange brev kritiserte hun hvordan datidens engelske samfunn ble administrert, hvordan sanitære forhold var løst, og hvordan kvinner og hushjelpere tillot uhygieniske forhold i hjemmene.

Til tross for at forfattere i ulike biografier og artikler har kritisert Florence for uvitenhet og feil, kan de ikke kritisere henne for manglende vilje til handling. Gjennom å ha bygd opp sykepleieskoler, aktivt påvirket myndigheter og utførende personell, skrevet bøker og undervist ved sykepleierskoler er det ingen tvil om at Florence har vist stor vilje til handling. At hun var handlingsorientert bekreftes også av at hun gikk svært systematisk til verks blant annet gjennom metodisk arbeid for å kartlegge, dokumentere, forstå nøkkeltall, oppnå nøyaktighet, kunne formidle fakta og forenklet formidlingen gjennom visualisering.

Kom Florence sitt arbeid fellesskapet til gode?

Florences første sykehusstilling i England var underlagt den såkalte *Damekomiteen*, og hun rapporterte også til denne komiteen. Hennes store bekymring var komiteens krav om at kun medlemmer av Englands offentlige kirke kunne motta behandling ved sykehuset. Dette problematiserte hun i brev til sine allierte samtidig som hun understreket at hun ikke kunne akseptere det. Hun antydte at hun ville gå fra stillingen sin om sykehuset ikke la til rette for å behandle mennesker uavhengig av trosretning. Hennes liberale, unitariske oppvekst og dypt forankrede tro på verdien av enkeltmennesket, kan tenkes å være grunnlaget for denne kampen. Hun vant fram med sitt ønske (Selanders og Crane, 2012).

Florence ble, som tidligere nevnt, tilbudt stillingen som leder for 38 sykepleiere på Scutari-sykehuset. Florence uttalte i forbindelse med valget om å ta på seg stillingen at «... I did not think of going to give myself a position, but for the sake of common humanity» (Goldie, 1987, s.21). Dette viser at hennes tanker om stillingen ikke dreide seg om hennes eget ve og vel, men om fellesskapets.

Florence ble en nasjonalhelt i England etter Krim-krigen. Hun ble invitert på ulike mottakelser og feiringer. Florence kan synes å ha forkastet statusen som heltinne, for hun takket ofte nei til offentlige seremonier og mottakelser satt i stand til ære for henne. Hun takket også nei til offisiell transport hjem fra Krim. Hun sa også at hun ved sin død ikke ønsket en offisiell statsbegravelse i Westminster Abbey (Bostridge, 2020). Hennes egne tekster peker i retning av at Florence ikke var opptatt av egen vinning og berømmelse, men at hun satte motivet for gjerningen foran egen person. Selv om dette som tidligere nevnt har blitt trukket i tvil av enkelte historikere, viser mye av korrespondansen og hennes handlinger at hun var tilbakeholden med å fremheve seg selv. Dette kan også peke i retning av at hun selv syntes hun ikke fortjente oppmerksomheten hun fikk.

Florence fikk, i sin tid, stor suksess og samlet mange ærespriser for sitt arbeid. En del av anerkjennelsen som har blitt Florence Nightingale til del har kommet mot slutten av livet og etter hennes død. For eksempel mottok hun som første kvinne den høyt anerkjente *Order of Merit* i 1907 (Bostridge, 2020, s.519). Hun ble hedret med flere utmerkelse også utenfor England. Fødselsdagen hennes er blitt gjort til verdens *internasjonale sykepleierdag*, og hun har blitt selveste symbolet på sykepleiefaget. Det at hun mottar så mange hederspriser og anerkjennelser peker sterkt i retning av at hun må ha utrettet arbeid som har kommet fellesskapet til gode.

Ideene fra den positivistiske filosofien preget i sterk grad synet på kunnskap, vitenskap og på samfunnsutviklingen på denne tiden. Florence leste August Comte og hans nye positivistiske filosofi og ble svært påvirket av disse nye tankene (Bostridge, 2020, s.169). Hun var overbevist om at bare man klarte å dokumentere de uheldige faktorer i miljøet, så ville man kunne fjerne og forebygge dem også. På denne måten ville hun forbedre folkehelsen. Selv hadde hun systematisk innsamlet data og utarbeidet statistikker som viste at langt flere dødsfall under Krim-krigen skyldtes smittsomme sykdommer på grunn av dårlig hygiene, enn de skader som selve krigshandlingene påførte (Bostridge, 2020, s.319). Hun satte seg nye mål etter denne erfaringen og uttrykte det slik; «It would be a noble beginning of the new order of things, to use hygiene as the handmaid of civilization» (Bostridge, 2020, s.501).

På bakgrunn av erfaringen fra Scutari laget hun planer for å forbedre hærens sanitet. Hun arbeidet innbitt for å endre sanitetsforholdene på engelske militære sykehus og senere også andre sykehus. I hennes lærebok for sykepleie *Notes on Nursing*, skrev hun til både sykepleiere og folk flest om hvordan man enkelt kan iverksette helsefremmede sanitetstiltak i egne hjem (Florence, 2022). Hun utga også oppslagsverk som *Quain's Medical Dictionary* i 1882 som var rettet mot sykepleiere og omhandlet antiseptiske metoder for å unngå bakterielle sykdommer (Bostridge, 2020, s.335). Hennes utgivelser favnet et bredt publikum.

Mye peker på at Florence hadde kollektivistisk orienterte tanker som kom fellesskapet til gode. Hennes ideer og metoder har gjennom 150 år tiltrukket seg mange tilhengere i hele verden. Florence har fått æren for å ha utviklet den moderne sykepleien. I tillegg ser vi handlingenes resultat i form av varige endringer som gjelder den dag i dag. Et eksempel på dette er den tidligere omtalte sykepleie-eden som avlegges i USA i vår tid. Hennes kamp for et bedre liv for alle inkluderte ofte de som var svakest stilt, eksempelvis soldatene på Krim og de som ikke var medlem av den engelske kirken.

I 1893 utarbeidet Florence et eget essay, der hun presiserer sine tanker om hva sykepleie bør være i fremtiden. Hun skriver (i Dossey, 2010, s.221) at: «In the future which I shall not see, for I am old, may a better way be opened. May the methods by which every infant, every human being will have the best chance at health — the methods by which every sick person will have the best chance at recovery, be learned and practiced [...]. May we hope that [...] leaders will arise who have been personally experienced in the hard, practical work, the difficulties, and the joys of organizing nursing reforms, and who will lead far beyond anything we have done! ».

7.3 Delkonklusjon og ny forståelse: Har Florence Nightingale en kongstanke?

Vi konkluderer med at Florence hadde en dypt forankret kongstanke som var eksistensiell og indre drevet. Uansett tvil om hennes reelle bidrag på Krim og hennes motivasjon, konkluderer vi med at hennes arbeid for å fremme folkehelse og sykepleie som fag har gitt resultater som har kommet store deler av verden til gode. Vi mener hennes kongstanke var å forbedre helsen til det

engelske folk og å utvikle sykepleie som fag. Dette arbeidet hun energisk og standhaftig for, særlig etter Krim-krigen.

Kongstanken virker å ha blitt sterkere for henne etter erfaringene på Krim. Men hennes barndom, personlige egenskaper og gudommelige kall ga kongstanken hennes en dyp forankring og motivasjon til handling.

Uansett om man legger til grunn at Florence bar på en spire av en kongstanke fra tidlig ungdom, at den ble til på hennes vei gjennom livet eller er et resultat av etterskuddsvis rasjonalisering, mener vi at kriteriene for en fullverdig kongstanke er oppfylt.

Ny forståelse

Vår nye forståelse er at Florence hadde en kongstanke. Hun var tidlig sterkt drevet av plikt, og hadde en stor vilje til makt. Hun gikk sine egne veier, noe som kommer klart frem i hennes kongstanke. Hun var svært målrettet i sin framturen, og etterlater et tydelig inntrykk av at hennes kongstanke kunne hellige nærmest ethvert middel.

Vi har sett at det er en gruppe historikere og biografer som ikke aksepterer et rosenrødt bilde av Florence. Blant annet har noen av fortellingene om hennes enorme innsats og betydning i Krim-krigen blitt bestridt, og hun har blitt portrettert i lite fordelaktige ordelag i andre sammenhenger. Vi har derfor utviklet et langt mer nyansert syn på Florence, som person, det hun gjorde og det hun oppnådde.

8.0 Oppsummering og konklusjoner

I denne oppgaven stilte vi spørsmålet om hvorvidt Florence Nightingale forfulgte en kongstanke. For å besvare dette spørsmålet, drøftet vi tre underproblemstillinger:

- Er Florence Nightingale motivert av plikt?
- Drives Florence Nightingale av vilje til makt?
- Har Florence Nightingale en kongstanke?

8.1 Oppsummerende konklusjoner på underproblemstillingene

Florence er motivert av plikt

Vi har konkludert med at Florence var drevet av en sterk indre plikt. Ytre elementer av plikt var hennes foreldres formaninger til barna om å vise omsorg

for fattige og syke i omgivelsene. Hun hadde også arvet en gudstro som ble forsterket gjennom et kall hun fikk i tenårene. Dette lå som et fundament for hennes virke. Historien hennes viser at dette ble internalisert og fikk svært god gjenklang i Florence selv. Utover dette var ytre normer i svært liten grad bidragsytende som rettesnorer for henne. Motgangen hun opplevde har i stor grad bidratt til å styrke hennes indre pliktfølelse, muligens gjennom en god dose trass.

Florence drives av vilje til makt

Gjennom hele sitt liv har Florence gått sine egne veier, vist vilje til makt og hun har ikke vært redd for å kjempe sine kamper. Det er fullt mulig å sammenlikne Zarathustras reise opp på fjellet, med Florences reise til Scutari og Krim. Det er likheter både når det gjelder strabasene de opplevde på sine reiser, den klokskapen de fikk, og den isolasjonen de begge opplevde underveis. Hennes historie og kamp viser at hun både evnet å lære av sine feil og å overvinne seg selv.

Florence har en kongstanke

Florence hadde en genuin og eksistensiell kongstanke. Hennes engasjement for sykepleien og for gode helsetjenester til hele befolkningen var stort, og gjennom stort sett hele livet *handlet* hun i tråd med de målene hun hadde. Hennes kongstanke utviklet gjennom hennes erfaringer fra oppvekst, utdanning og praktisering av sykepleie, men fikk sin endelige form etter at Florence vendte hjem etter Krim-krigen. Enten hun sto, lå eller satt, så kommuniserte hun hele tiden med sin omverden, omkring både *hvorfor* det var viktig å etablere en god sykepleie, og *hvordan* det best skulle skje. Fortellingen ga mening for Florence, og den ga mening for befolkningen i England, og snart hele verden.

8.2 Forfølger Florence Nightingale en kongstanke? Avsluttende konklusjoner

Alle de tre underproblemstillingene vi har drøftet og formulert har hatt stor betydning for vår vurdering av om Florence forfulgte en kongstanke.

Hennes sterke rettferdighetssans, hennes mot og hennes klokskap gav henne et verdifullt kompass i hennes utrettelige arbeid senere i livet. Dette var Florences *eudaimonia*. Når hun endelig oppnår selvstendighet gjennom å begynne på sin

utdanning, var det et stort vendepunkt for henne. Hun hadde en pliktfølelse og et eksistensielt behov for å gi omsorg til andre. Det var derfor svært tilfredsstillende for henne å endelig få familiens aksept og deretter starte det nye livet.

Florence hadde helt klart en kongstanke som var eksistensiell og personlig, som var handlingsorientert, og som var kollektivistisk orientert.

Ut fra våre analyser har vi konkludert med at Florence forfulgte sin kongstanke, om å forbedre folkehelsen i England, og å utvikle sykepleie som et eget fag i helsetjenesten. Gode konkrete eksempler på dette er at hun publiserte lærebøker, skrev brev til makthavere, jobbet aktivt politisk og startet sykepleierutdanninger.

Hun utviklet nok kongstanken først i etterkant av Krim-krigen, men den ble en helt tydelig rettesnor for henne i hennes arbeid med å formulere folkehelse og sykepleie som egne mål. Vi mener at den sterkeste faktoren når det gjelder hennes forfølgelse av kongstanken, er hennes vilje til makt. Allerede som svært liten går hun sine egne veier, søker kunnskap og forandring. Hun har flere perioder der hun i møte med motstand nesten *går under*, men hun evner å gjenvinne økt styrke og pågangsmot fra nederlaget. Hennes kongstanke fikk bare en langt tydeligere retning i møte med motstand og *styrket* hennes vilje til makt. Der Zarathustra dro til fjells for å få kunnskap, dro Florence til Krim. Hun kom tilbake med en kongstanke.

Florences livsfortelling overlever kritikken mot henne. Florence viste genuin evne til læring og tilpasning av sine tanker, og viste også dyp anger og åpenhet om de feilene hun hadde gjort. Hun gikk inn i Krim-krigen med full tiltro til sine egne kunnskaper og ferdigheter, men erkjente etter krigen at hun fortsatt hadde noe viktig igjen å lære. Anklagene mot henne om å ha brukt menneskene rundt seg, endret ikke det faktum at hun gjorde det fordi hun trodde at det var riktig. Og anklagene om at hun først og fremst tenkte på seg selv og sitt eget ettermæle er i stor grad spekulasjoner, og uansett ikke til hinder for det hun faktisk fikk til. Eller som overklassen i England på 1800-tallet kanskje ville sagt: «The proof of the pudding is in the eating».

Kongstanker og meningsskaping som diskuteres her oppstår ikke i et vakuum, men dannes i en kontinuerlig dialog mellom ledere og følgere. Lederskap blir

om mulig enda viktigere for folket i krisetider. Slik borgerkrig og ufred skapte behovet for en Håkon, skapte Krim-krigen og dårlige helseforhold i datidens England behov for Florence Nightingale. Uten at situasjonen driver fram folkets behov for mening og utsikter til noe bedre, vil ikke en kongstanke få næring og lederen heller ingen følgere.

Florences etterkommende medsykepleiere har tatt hennes tanker omkring folkehelse og sykepleie videre. I dag, 113 år etter hennes død, er hun fortsatt faglig aktuell i utviklingen av helsetjenesten, folkehelsen og sykepleien. Kravet til satsing på folkehelse blir stadig sterkere, og kampen om gode tjenester for hele befolkningen er fortsatt like viktig i dag.

Helse- og sykepleiefaget har siden Florences tid blitt internasjonalisert. FN og WHO har definert gode helsetjenester til alle som et viktig mål for en bærekraftig fremtid i verden. Hvert år feires den internasjonale sykepleierdagen av nesten 30 millioner autoriserte sykepleiere over hele verden. De fleste av dem har en utdanning og en kompetanse som Florence bare kunne drømme om. Men hun er likevel fortsatt det viktigste ikonet for sykepleierne, og har fortsatt en viktig rolle å spille i utviklingen av fremtidens sykepleie.

Referanseliste

- Aristotle (2009). *The Nicomachean Ethics*. Introduction by Brown, L. Oxford University Press, UK.
- Badaracco, J.L. (1997). *Defining Moments. When Managers Must Choose Between Right and Right*. Harvard Business School Press.
- Bjartveit, S. (2005). *Ledere med og uten kongstanker*. Dagsavisen 24/2-05. Online: <http://dagsavisen.no/article283824.ece>
- Bjartveit, S. (2020). *Akillevs*. Ulysses AS
- Bjartveit, S. og Eikeset, K. (2020). *Ibsens spørsmål om lederskap*. I Tjønneland, E. *Henrik Ibsens Kongs-Emnerne- teater, historie og resepsjon*. Vidarforlaget, Oslo
- Bostridge, M. (2001). *Florence Nightingale – Iron Maiden* [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=hBVX5s43_Ks
- Bostridge, M. (2008). *Florence Nightingale. The Making of an Icon*. Farrar, Straus and Giroux.
- Bostridge, M. (2020). *Florence Nightingale. The woman and her legend*. Penguin Random House UK
- Chaudaha, K. (2011). Historical drama. Are History and Literature in Conflict? *ResearchGate*. https://www.researchgate.net/publication/256019373_Historical_Drama_Are_History_and_Literature_in_Conflict
- Dossey, B. (2010). Florence Nightingale's Vision for Health and Healing. *Journal of Holistic Nursing*, 28(4), 221-224
- Friedrich Nietzsche (2017). I Stanford Encyclopedia Philosophy. Hentet 11.02.2023 fra <https://plato.stanford.edu>
- Gardner, H. (2011). *Leading Minds, An anatomy of leadership*. Basic books, New York
- Goldie, S. (red.). (1987). *'I have done my duty'. Florence Nightingale in the Crimean War 1854-56*. Manchester University Press.
- Hogan, S. (2022). Florence Nightingale, the Colossus: Was She a Feminist? *Journal of International Women's Studies*, 23(1), 84-97
- Hughes, K. (2014). *Gender roles in the 19th century*. British Library. <https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/gender-roles-in-the-19th-century>
- Humanisme. Bøhn, E.D. (2022). I Store norske leksikon. Hentet ut 15. Mars 2023. <https://snl.no/humanisme>

- Ibsen, H. (2011). *Kongs-emnerne*. Transit AS, Oslo
- Kittang, A. (2022). *Ibsens heroisme; frå Brand til Når vi døde vågner*. Hu
- Krogh, T. m. fl. (2005). *Historie, forståelse og fortolkning, Innføring i de historiske-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter*. Ad Notam Gyldendal, Oslo
- Markowits, S. (2008). Rushing into print: «Participatory Journalism» During the Crimean War. *Victorian Studies*, 50(4), 559-586.
- McDonald, L. (2017). *Florence Nightingale: A very brief history*. SPCK, London
- Morgenbladet (2009). *Opposisjonsfilosofen*. Redaksjonelt debattinnlegg 16.01.2009.
- <https://www.morgenbladet.no/ideer/debatt/2009/01/16/opposisjonsfilosofen/>
- Nietzsche, F. (2022). *Slik talte Zarathustra*. Spartacus, Oslo
- Nightingale, F. (1997). Notater om sykepleie. Samlede utgaver. For- og etterord av Skretkowicz, V. Universitetsforlaget, Oslo
- Nightingale, F. (2022). *Notes of nursing. What is and what is not*. For- og etterord av Dolan, M. Dover publications, USA
- Pliktetikk, (u.å). I store norske leksikon hentet 20. april 2023 fra <https://snl.no/pliktetikk>
- Robinson, Jancis (narrator) (2001). *Florence Nightingale – Iron Maiden* [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=hBVX5s43_Ks
- Røislien, J. (2012). *Siffer – helse* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=0FbsU9pUpio>
- Selanders, L. Crane P. (2012). *The voice of Florence Nightingale on Advocacy*. College of Michigan State University, USA.
- Skjervheim, H. (1996). *Deltakar og tilskodar og andre essays*, Aschehoug, Oslo
- Slettnes (2019). *Naturvitenskap*, Store norske leksikon, <https://snl.no/naturvitenskap>
- Small, H. (2001). *Florence Nightingale – Iron Maiden* [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=hBVX5s43_Ks
- Trueland, J. (2011). Has the legend grown stale? *Nursing Standard*, 26(4), 18-20. <https://doi.org/10.7748/ns.26.4.18.s25>
- Young, D. (1995). Florence Nightingale's fever. *British Medical Journal*, 311(7021), 1697-1700.

Zaleznik, A. 2004, *Managers and Leaders: Are They Different?* Harvard business review, January 2004